

Täysistunto

Keskiviikko 15.6.2016 klo 13.59—21.01

3. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi omaishoidon tuesta annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 85/2016 vp

Valiokunnan mietintö StVM 9/2016 vp

Ensimmäinen käsittely

Toinen varapuhemies Paula Risikko: Ensimmäiseen käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 3. asia. Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö StVM 9/2016 vp. Nyt päätetään lakiehdotusten sisällöstä.

Keskustelu

14.03 **Tuula Haatainen sd** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Hallituksen esityksen mukaan omaishoitajien oikeutta vapaaseen laajennetaan siten, että kaikilla omaishoitotosopimuksen tehneillä omaishoitajilla on oikeus pitää vapaata vähintään kaksi vuorokautta kalenterikuukautta kohti. Yhtäjaksoisessa hoidossa oikeus vapaaseen on jatkossakin vähintään kolme vuorokautta. Lisäksi sosiaalihoitolakiin lisätään säännökset omaistaan tai läheistään hoitavan henkilön vapaista sekä kunnan velvollisuudesta järjestää vapaan aikainen tarkoituksenmukainen sijaishoito.

Valiokunta pitää omaishoitajien vapaiden lisäämistä ja vapaisiin oikeutettujen piirin laajentamista hyvänä uudistuksena. Merkittävä osa omaishoidon vapaaseen oikeutetuista henkilöistä jättääkin nykyisin vapaansa käyttämättä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen selvityksen mukaan syynä tähän on haluttomuus jättää hoidettava toisten hoitoon, hoidettavan kieltäytyminen muusta hoidosta sekä sopivan sijaishoidon puute. Valiokunta korostaa, että sijaishoidossa tulee olla riittävät resurssit ja osaaminen, jotta voidaan toteuttaa aktivoivaa, laadukasta ja kuntouttavaa hoivaa.

Merkittävä osa omaisiaan ja läheisiään pitkäaikaisesti hoitavista henkilöistä ei ole tehnyt omaishoitotosopimusta, ja he ovat näin omaishoitajan jaksamista tukevan vapaajärjestelmän ulkopuolella. Sosiaalihoitolakiin ehdotetulla muutoksella vahvistetaan myös näiden henkilöiden oikeutta vapaaseen. Valiokunta toteaa, että ilman omaishoitotosopimusta olevien osalta lain toimeenpanoon liittyy haasteita. Jotta omaisiaan ilman omaishoitotosopimusta hoitavat olisivat yhdenvertaisessa asemassa, kunnissa tulisi olla kriteerit, joiden perusteella omainen on oikeutettu vapaaseen.

Arvoisa puhemies! Lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös kunnan velvollisuudesta tarvittaessa järjestää omaishoitajille valmennusta ja koulutusta. Valmennusta on paljon järjestetty järjestöjen tuottamana ja vapaaehtoisvoimin, ja Omaishoitajat ja läheiset -liitto on tehnyt tässä urauurtavaa työtä. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että valmennuksen muuttu-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

essa kunnan tehtäväksi valmennuksen tuottamisesta voivat jatkossakin vastata myös järjestöt, joilla on siitä vahvaa osaamista ja pitkäaikaista kokemusta.

Valiokunta ehdottaa, että valmennus siirtyy kuntien järjestämisvelvollisuuden piiriin vasta vuoden 2018 alusta lukien. Tällöin järjestöjen on mahdollista sopeuttaa toiminta niin, että ne voivat tuottaa palveluja hankintalain säännösten mukaisesti. Valmennukseen varatut voimavaralisäykset tulisi kuitenkin toteuttaa suunnitellusti jo vuosina 2016 ja 2017. Näin kunnat ja maakunnat voivat jo ennen lainmuutosta käynnistää valmennuksen suunnittelun, kehittämisen ja juurruttamisen osaksi pysyvää toimintaa.

Omaishoitotehtävää tukevana palveluna lakiin lisätään säännös kunnan velvollisuudesta tarvittaessa järjestää omaishoitajalle hyvinvointi- ja terveystarkastuksia ja hänen hyvinvointiaan tukevia sosiaali- ja terveystalveluja. Valiokunta pitää esitystä tervetulleena, koska hoidettavan terveydestä ja hyvinvoinnista on huolehdittava ja usein hoitajan oma terveys jää toissijaiseksi. Valiokunta korostaa myös, että myös omaishoitajan psyykkiseen jaksamiseen ja kuntoutukseen tulee kiinnittää riittävästi huomiota.

Valiokunta pitää myös tiedonkeruuta erittäin tärkeänä, jotta omaishoitajia koskevaa lainsäädäntöä kehitettäessä voidaan paremmin ottaa huomioon omaishoidon moninaisuus. Sääntelyä kehitettäessä on tarpeen tunnistaa erilaiset hoivatilanteet ja erilaisten hoidettavien vaatimukset omaishoitajien terveyden, jaksamisen ja hoivan laadun suhteen.

Arvoisa puhemies! Omaishoidon tuella hoidettiin vuonna 2014 lähes 7 000:ta alle 18-vuotiasta lasta. Omaishoidossa on eri-ikäisiä, tarpeiltaan erilaisia lapsia, joiden oikeuksiin ja hyvinvointiin nyt ehdotettavilla muutoksilla on selkeä vaikutus. Hallituksen esitys ei kuitenkaan sisällä lapsivaikutusten arviointia. Valiokunnan mukaan esityksen vaikutusarvioinnissa olisi ollut tärkeää huomioida eri ikäryhmät, niiden tarpeet, mukaan lukien erityiset tarpeet, jotka syntyvät lapsen sairaudesta, vammaisuudesta tai muusta erityisestä taustatekijästä, kuten kulttuuri- ja kielitaustasta. Valiokunta toteaaakin, että vaatimus lapsivaikutusten arvioinnista perustuu YK:n yleissopimukseen lapsen oikeuksista. Yleissopimuksessa edellytetään, että lapsen etu otetaan huomioon ensisijaisena harkintaperusteena lapsiin kohdistuvia päätöksiä tehtäessä.

Arvoisa puhemies! Valiokunta puoltaa lakiesityksen hyväksymistä muutettuna valiokunnan muutosten mukaisesti, ja valiokunnan esitys on yksimielinen.

Toinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Sitten puhujalistaan.

14.08 Mika Niikko ps: Arvoisa rouva puhemies! Yksi hallitusohjelman olennaisista tavoitteista on omais- ja perhehoidon tukeminen. Omaishoito on yhteiskunnan sosiaalisen kestävyuden kannalta hyvin tärkeä hoidon muoto, koska se mahdollistaa hoidettavalle asunon kotona ja tiiviin yhteyden perheeseen. Tämän lisäksi omaishoidolla on myös suuri merkitys valtiontaloudelle, sillä yksi omaishoitaja voi säästää kymmeniätuhansia euroja julkista rahaa vuodessa. Onkin ollut häpeällistä, että Suomessa on monia omaishoitajia, jotka ovat olleet liian lujilla. Omaishoitajan ylläpidosta kärsivät kaikki: hoitaja itse, hoidettava, heidän läheisensä ja yhteiskunta. Kuitenkin olemme pitkään tarjonneet omaishoitajille vain lämpimiä puheita.

Nyt tilanne muuttuu. Suuri uudistus liittyy vapaisiin. Aikaisemmin vapaa-ajanvietto-oikeus on ollut vain sitovaa hoitotyötä tekeville. Nyt kuntien tehtäviin kuuluu järjestää vapaa-aikaa kaikille kunnan kanssa omaishoitosopimuksen tehneille henkilöille. Lisäksi lakiin lisätään se, että vapaata voi tarjota myös niille, jotka antavat omaishoitoa ilman omaishoito-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

sopimusta. Tavoitteena on parempi tuki kaikenlaisiin omaishoitotilanteisiin. Tuen omaishoitajalle ei tulisi olla mustavalkoinen, on—off. Tukea tarvitsevat muutkin kuin omaishoitajat, jotka ovat sopimuksen tehneet, ja sen tulisi laajeta liikkuvasti tarpeen mukaan. Toiseksi on ollut ongelmaa sen kanssa, että huolimatta periaatteellisesta oikeudesta vapaaseen vain puolet omaishoitajista on pitänyt vapaita. Vapaan käyttämättä jättäminen ei useinkaan johdu siitä, ettei sille olisi tarvetta, vaan siitä, ettei kunta ole järjestänyt järkeviä mahdollisuuksia vapaan aikaiseen korvaavaan hoitoon. Tätä asiaa on nyt lähdetty parantamaan paitsi lakiteitse myös käytännössä.

Perhehoito on tärkeä keino, jolla vapaa-ajanviettomahdollisuuksia parannetaan. Perhehoito on yleensä joustavampi ja miellyttävämpi vaihtoehto omaishoitajan vapaan järjestämiseen kuin esimerkiksi jakso palvelutalossa. Myös perhehoitajat tekevät todella arvokasta työtä. Tämän uudistuksen yhteydessä perhehoitajien vapaata tulee tukea ja sitä lisätään. Näin toivottavasti yhä useampi löytää perhehoidosta itselleen mielekkään työn. On todella hienoa, että myös iäkkäiden perhehoito yleistyy ja hyviä käytäntöjä ollaan aktiivisesti leviittämässä. Perhehoitohan toimii paitsi lyhytaikaisena myös jatkuvana — esimerkiksi palveluasumista korvaavana — hoitona ja tärkeänä osana lastensuojelutyötä. Näillä lakiesityksillä saadaan omais- ja perhehoitajille myös pitkään odotetut terveys- ja hyvinvointitarastukset.

Omais- ja perhehoidon tuen parantamisessa olemme nyt hyvässä vauhdissa. Sote-uudistuksen yhteydessä on hyvä hetki remontoida tukipalveluita sillä tavalla, että ne paremmin vastaavat omais- ja perhehoitajien tarpeisiin. Tässä työssä meidän tulee ennen kaikkea kuunnella omais- ja perhehoitajien omia toiveita sekä tietysti myös hoidettavien näkemyksiä.

14.12 Sari Sarkomaa kok: Kunnioitettu puhemies! Arvoisat kansanedustajat! Tämä käsitellyssä oleva hallituksen esitys on varmasti yksi tärkeimpiä tämän eduskuntakauden lakiesityksiä. Omaishoidon kehittäminen on ollut kokoomukselle ja kokoomuksen eduskuntaryhmälle keskeinen tavoite. Tämä oli yksi keskeinen tavoitteemme hallitusneuvotteluissa. On todellakin hallitukselta tärkeä arvovalinta, että suurten leikkausten keskellä omaishoitoon panostetaan merkittävästi lisäeuroja ja näin valtakunnallinen omaishoidon kehittämisohjelma ottaa vihdoin merkittävän askeleen eteenpäin. Kokoomuksen eduskuntaryhmälle keskeisiä tavoitteita ovat olleet omaishoitajien tukeminen, oikeus vapaaseen, sen vahvistaminen, sijaishoidon kehittäminen, sijaishoidon saatavuuden ja laadun parantaminen ja myöskin omaishoitajien hyvinvointi- ja terveystarkastusten saaminen mahdollisimman monen omaishoitajan saataville.

Tämän lakiesityksen tuossa puheenjohtaja erinomaisesti esitteli, ja toteankin, että todellakin tämä oli yksimielinen mietintö, ja otan muutamia nostoja tästä. Erityinen toive omaishoitajilla on ollut se, että omaishoitajien vapaiden käyttöön tulee joustavuutta eli vapaan voi käyttää vuorokautta lyhyemmässä ajassa tai sitten vapaita voi kerätä niin, että nämä vapaat voidaan räätälöidä kunkin tarpeeseen. Tämä on erittäin tärkeää.

Esitys on todellakin osa Sipilän hallituksen sote-palvelurakennemuutostusta, jossa palvelurakenteita muokataan ihmisille sopivaksi. Eli tällä uudistuksella vahvasti tuetaan omais- ja perhehoitoa, ja samalla voidaan vähentää perinteisen laitoshoidon tarvetta sekä lisätä kotona asumista, ja samalla vähennetään kalliita laitoshoidon kustannuksia. Ja todellakin ydinasia, mikä on tärkein tässä esityksessä, on omaishoitajan jaksamisen ja omaishoidon laadun edistäminen, ja näitä tavoitteita tämä esitys totisestikin vie vahvasti eteenpäin. Kun

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

koti on ihmiselle useimmin se tärkein ja rakkain paikka asua ja kun tällä lakiesityksellä todellakin voidaan kotona asumista mahdollistaa, on sen tukeminen todella perusteltua ihmisen elämänlaadun kannalta. Toisaalta tässä huomioidaan todella hyvin omaishoitajan taakka. Omaishoitajan työ on hyvin arvostettavaa, mutta se on vaativaa ja usein kovin raskasta, ja tällä esityksellä taataan omaishoitajan vapaat hetket, joiden avulla sitten omaishoitaja voi kerätä voimavaroja läheisensä hoitamiseen.

Tähän lakiesitykseen on todellakin kirjattu omaishoitajille hyvinvointi- ja terveystarkastukset, mutta se ei ole suoranaisesti kuntien velvollisuus, vaan lakiin on kirjattu "tarvittaessa", ja tällä puheenvuorolla haluan kannustaa kuntia ottamaan nämä tarkastukset käyttöön. Näillä hyvinvointi- ja terveystarkastuksilla voidaan ennalta ehkäisevästi tarttua asioihin ja auttaa omaishoitajaa ajoissa, ja näin välttää siltä, että omaishoitajasta tulee autettava ja että omaishoitaja huomaamattaan uupuu. Eli on tärkeää myöskin aina kysyä, kuka hoitaa omaishoitajaa.

Tämä esitys on todellakin osa pääministeri Sipilän hallituksen kärkihanketta, jossa kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistetaan kaikenikäisten kotihoidon kärkihanketta, ja on hyvä sanoa, että todellakin tähän kärkihankkeeseen on tulossa vahvasti lisärahoitusta, mutta todellakin budjettiin tulee sitten vuosittain, jos katsotaan vuoden 2018 tasossa, 95 miljoonaa euroa. Tämä on todella mittava panostus.

Arvoisa puhemies! Haluan vielä todeta sen, kun aika tässä loppuu ja käytän vielä puheenvuoron, että tämä lakiesitys oli yksimielinen, mutta yksi puute tässä lakiesityksen valmistelussa oli, ja se oli se, että tätä ennen ei tehty lapsivaikutusten arviointia, ja tämä on juuri sen kaltainen lakiesitys, jossa tuo arviointi pitäisi tehdä. Kun YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa erityisesti todetaan sellaisista tilanteista, joissa lapsi joutuu eroon vanhemmistaan — kuten omaishoidossa on tilanne, jossa omaishoitaja käyttää vapaapäiviä ja tukipalveluita — niin tämä esitys on nimenomaan sellainen, jossa tuo arviointi olisi pitänyt tehdä, ja kyllä vahvan viestin lähetän maan hyvälle hallitukselle, että jatkossa nämä vaikutusarviointit pitää tehdä ja lasten edun pitää olla aina ensisijainen, kun lainsäädäntöä valmistellaan.

Mutta kokoomuksen eduskuntaryhmä tukee vahvasti tätä lakiesitystä ja kiittää hallitusta siitä, että tämä tuli eduskunnan käsiteltäväksi ja nyt olemme sen valmiit hyväksymään.

14.17 Pia Viitanen sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! On erittäin myönteistä, että omaishoitoa kehitetään, ja tämä vastaa täysin myös sosialidemokraattien tavoitteita, ja kyllä minä yhdyn edustaja Sarkomaan näkemykseen lapsivaikutusten arvioinnista. Me olemme juuri tänään valtiovarainvaliokunnassa käsitelleet kehysmietintöä. Myös sosialidemokraatit ovat siinä yhteydessä tuoneet laajemminkin esiin, että hallituksen esityksistä liian usein puuttuvat erilaiset vaikutusarviot niin lasten kannalta kuin vaikka esimerkiksi tulonjakovaikutusten kannalta.

Puhemies! On tärkeää kehittää vanhusten kotihoitoa, mutta on myös tärkeää muistaa vanhushoiva yleisemmin. Nyt haluan tuoda tässä yhteydessä esiin huolen esimerkiksi hallituksen suunnitelmista sen suhteen, että hallitus aikoo vanhustenhoivassa hoitajamitoitusta heikentää. Ja kun nytkin puhumme paljon niistä ongelmista, vanhusten laiminlyöntitapauksista ja muista, jotka johtuvat usein siitä, että henkilöstöä on liian vähän ja se on uupunutta, niin sen vuoksi minun mielestäni tämä on kyllä yksi niistä julmimmista säästöistä, mistä hallituksen pitäisi luopua.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

Toinen varapuhemies Paula Risikko: Tehdään niin, että otetaan sellainen pieni debattierierros tässä, eli jos haluatte varata puheenvuoroja, niin se tehdään V-painikkeella ja nousemalla seisomaan.

14.19 Merja Mäkisalo-Ropponen sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puheenjohtaja! Omaishoidon kehittäminen on todella tärkeää, ja omaishoitoa on tuettava, mutta samalla on kyllä hyväksyttävä se, että jossain vaiheessa esimerkiksi muistisairautta sairastavan hoito kotona ei onnistu, vaikka omainen saisi kaiken mahdollisen tuen ja avun, eli omaishoidosta ei saa koskaan tulla myöskään pakkoa. Tällaisessa tilanteessa muuton yhteisökohtiin pitäisi olla helppo ja realistinen vaihtoehto. Tällä hetkellä yhteisökodeista, ainakin sellaisista, joissa olisi valmiuksia esimerkiksi kohdata ja hoitaa hyvin muistisairaita ihmisiä, on edelleen valtava puute eri puolilla Suomea. Eli omaishoidon kehittämisen lisäksi on kehitettävä myöskin yhteisökotihoitoa ja näitä yhteisökoteja on rakennettava lisää.

14.20 Annika Saarikko kesk (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On todella hienoa, että omaishoitoa kehittävä ja parantava laki on nyt tässä pisteessä ja astumassa voimaan suomalaisten omaishoidettavien ja omaishoitajien parhaaksi. Täällä aiemmissa puheenvuoroissa otettiin esiin lapsivaikutusten arviointi, ja olen tosi hyvilläni siitä, että tämän hallituksen ohjelmassa lapsivaikutusten arviointi osana päätöksentekoa sekä kunnallisella että valtiollisella tasolla otetaan nyt todesta ja sitä toimintamuotona kehitetään vähän uutena lähestymistapana perinteisesti tunnettujen, vaikkapa sukupuolivaikutusten arvioinnin, lisäksi. Pidän hyvänä myös sitä, että tämä on asia, jota eduskunnassa saatamme nyt käsitellä valiokunnan yhteisen mietinnön kautta niin, että oppositio tukee hallitusta tässä esityksessä. Se on arvokasta, koska työ perustuu sosialidemokraattisen ministerin vetämään omaishoidon kehittämistyöryhmään, ja tämä hallitus nyt sitten halusi laittaa sen pelkästä selvityksestä toteen.

14.21 Sari Essayah kd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Varmasti tässä salissa on todellakin yksimielisyys siitä, että omaishoitajat tekevät meidän koko yhteiskuntamme kannalta äärimmäisen tärkeää työtä. Kaikki ne esitykset, mitkä vain vähänkin parantavat heidän asemaansa, ovat äärimmäisen tervetulleita, ja siitä johtuu varmasti tämä yksimielinen mietintö myöskin valiokunnassa.

Tässä yhteydessä on tietysti hyvä huomauttaa, että Suomessa edelleenkin kaikki ne, jotka tekevät tätä raskasta ja tärkeää omaishoitotyötä, eivät kuitenkaan tämän tuen piiriin pääse. Kristillisdemokraateillahan on pitkään ollut tavoitteena se, että meillä omaishoidon tuki saataisiin siirrettyä Kelalle, jolloin sitten voitaisiin varmistua siitä, että nämä tuen kriteeristöt olisivat yhtenäiset, ja myöskin siitä, ettei synny esimerkiksi sellaisia tilanteita, että jos alkuvuodesta haetaan omaishoidon tukea, niin sen saattaa saada, mutta loppuvuodesta ei enää, koska kunnat ovat taloudeltaan niin erilaisia. Siinä mielessä tämä pitää kyllä asettaa seuraavaksi suureksi uudistustavoitteeksi tämän omaishoidon suhteen.

14.22 Tuula Haatainen sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tämä lapsivaikutusten arviointi on todella keskeinen asia. Mutta toinen asia, mikä liittyy omaishoitoon, on ikääntyneet puoliset, jotka hoitavat omaistaan kotona. Erityisesti näissä tilanteissa pitäisi aina varmistaa se, että omaishoito on aito valinta eikä johdu siitä, että hoitopaikoista on pulaa tai hoitopaikat eivät vastaa laadultaan sitä, mitä ihmiset odottavat. Tästä syystä me so-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

sialidemokraatit olemme aina korostaneet sitä, että vanhustenhoivassa pitää kantaa huolta myös siitä hoivasta, jota tehdään tuetussa palveluasumisessa, ympärivuorokautisessa hoidossa ja erilaisissa välimuotoisissa hoitopaikoissa, joita todellakin tarvitaan lisää erityisesti muistisairauksista kärsivien ikääntyneiden ihmisten kohdalla. Tämä laki on tervetullut, mutta tässä jää vielä asioita, joita pitää edelleenkin vielä kehittää, (Puhemies koputtaa) muun muassa näitä kriteereitä valmistella jatkossa, jotta meillä on selkeät pelisäännöt tähän omaishoitotilanteeseen.

14.23 Sari Sarkomaa kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluan tässä kyllä todeta oppositiolle — kun kovin usein opposition puolelta todetaan, että tämä hallitus erityisen huonosti olisi vaikutusarvioinnit tehnyt — kuten edustaja Saarikko totesi, että olemme kärkihankkeeseen erityisesti ottaneet tämän lapsivaikutusten arvioinnin kehittämisen, koska sitä ei aiemmin ole tehty. Mutta ikävää mielestäni oli, että tähän se ei vielä ehtinyt, ja siksi tämän asian nostin esille ja totesin tuossa, että tämä uudistus on osana Sipilän hallituksen sote-palvelurakenneuudistusta, teemme palvelurakennetta ihmisen näköiseksi. Omaishoito on yksi osa sitä, ja on aivan selvää, että siksi me halusimme lakiin nämä hyvinvointi- ja terveystarkastukset, jotta kohdataan säännöllisesti omaishoitaja ja voidaan siten varautua siihen, jos omaishoitaja ei enää jaksaa, ja on sitten muita mahdollisuuksia. Missään nimessä omaishoitajana olemisen ei pidä olla pakko, vaan pitää olla sitten mahdollisuuksia, mahdollisuuksia siirtyä esimerkiksi yhteisökotiin. Tiedän ja tunnen, että tämä on iso huoli omaishoitajilla, ja tähän todellakin vahvasti (Puhemies koputtaa) hallitus haluaa vastata.

14.24 Arja Juvonen ps (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Perussuomalaiset iloitsevat, että tämä lakiesitys on nyt tullut eduskuntaan ja viesti sieltä kansan keskuudesta ja omaishoitajilta on saatu kuuluviin. On hienoa, että omaishoitajille turvataan vapaa-päiviä, ja toivottavaa on, että sitten myös se sijaishoito on tulevaisuudessa toimivaa. Sijaishoito ei saa olla pelkkä säilöönotto.

Tänään vietetään maanlaajuisesti ja kansainvälisesti kampanjapäivää ikääntyneiden kaltoinkohtelun ehkäisemiseksi, ja meillä se tunnetaan Kätkeyt äänet -kampanjapäivänä. Meidän tulee tehdä kaikkemme kaltoinkohtelun ennaltaehkäisemiseksi, ja täällä nostettiin esille tämä hoitajamitoitusasia. Hoitajamitoituksen heikentäminenhan aloitettiin jo viime kaudella, jolloin laatusuositusta ruvettiin heikentämään: se pudotettiin sieltä 0,6—0,8:sta 0,5:een, ja ne ovat ne luvut, mitä me nyt tällä hetkellä katsomme. Elikkä meillä kaikilla on syytä katsoa peiliin, minkä takia hoitajamitoitus on tällä hetkellä 0,5 ja miksi se on asetettu siihen tasoon.

14.25 Tarja Filatov sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Jos omaishoitajat menisivät lakkoon, niin siitä seuraisi kaaos. Minä luulen, että se kertoo tämän työn tärkeydestä ja siitä, että todellakin kannattaa miettiä niitä välineitä, joilla omaishoitajien arkea voidaan helpottaa. Siinä mielessä tämä hallituksen esitys on tervetullut uudistus.

Mutta kun näitä vapaapäiviä mietitään, niin on oleellista miettiä myös sitä, mitkä ovat sen omaishoitajan ja hoidettavan tarpeet. Liian usein me lähdemme siitä, että nämä vapaapäivät hoidetaan sitä kautta, että hoidettava viedään johonkin laitoshoitoon siksi ajaksi, kun vapaita on. Usein omaishoitajien puolelta kuulee sen viestin, että olisi parempi saada

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

apua kotiin, koska silloin se arki ei sekoittuisi niin paljon kuin näissä intervallijaksoissa. Ja oleellista on se, miten tämä pannaan toimeen.

Mietin sitä, kun sote-uudistuksen yhteydessä ollaan ikään kuin vähentämässä näitä tehtäviä kunnista ja tässä kuitenkin nyt säädetään kunnalle vastuuta. Me olemme vähän sellaisessa välitilassa, että ei oikein tiedä, mihin suuntaan mennään: mennäänkö siihen suuntaan, että kunta vastaa, vai mennäänkö siihen suuntaan, että ne siirtyvät maakunnille. Toivon, että tämä ei tuo jatkossa ikään kuin sitä tilannetta, että jäämme sellaiseen välitilaan, että nämä asiat eivät sitten käytännössä toteutuisi.

14.27 Aila Paloniemi kesk (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Olen iloinen nyt siitä, että omaishoitajien mahdollisuus vapaapäiviin paranee näitten lakiesitysten ansiosta sillä, että myös perhehoitoa kehitetään. Ja lyhytkestoinen perhehoito on kyllä näyttänyt kyntensä: sekä omaishoitajat että hoidettavat ovat antaneet erittäin rohkaisevaa palautetta niissä paikoissa, joissa tämä on ollut käytössä — ja kymmenissä kunnissa jo on käytössä tämä lyhytaikainen perhehoito. Eli se tulee helpottamaan ihan varmasti tätä, mitä edustaja Filatov sanoi, että ei riitä intervallihoidopaikat, ja on juuri niin kuin sanoitte, että ei esimerkiksi muistisairasta läheistä välttämättä haluta viedä laitokseen, koska hänen elämänsä järkkyy, se on aivan totta. Minä pidän tätä uudistusta nyt tältä osin selvänä eteenpäinmenona, ja olen siitä tosi iloinen.

14.28 Krista Mikkonen vihr (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Lakiuudistus on todella tärkeä, ja on hyvä, että huolehditaan omaishoitajien jaksamisesta, sillä työ on todella rankkaa. Ja kuten mietinnössä todetaan, nytkin merkittävä osa niistä omaishoitajista, jotka ovat oikeutettuja lomiin, ovat jättäneet ne käyttämättä, koska he eivät voi luottaa siihen, että hoidettava saa heidän lomansa aikana laadukasta ja hyvää ja yksilöllistä hoitoa. On tärkeää, että tähän nyt kunnat jatkossa panostavat, ja se voi olla myös monenlaista, ja myös järjestäjätahot voivat olla monenlaisia, kuten järjestöjä.

Pidän erittäin tärkeänä myös sitä huomiota, minkä valiokunta on tehnyt, että lapsivaikutusten arviointi on jäänyt tässä puutteelliseksi. Usein, kun omaishoitoa ajatellaan, ajatellaan vain vanhuksia, mutta on hyvin paljon myös lapsia omaishoidettavana, ja siksi tämä tiedonkeruuasia, mikä on nostettu, on erittäin tärkeä sitten jatkokehittämisen kannalta.

On myös huolehdittava siitä, että omaishoitajuudesta ei tule naisille uutta tuloloukkaa, ja tulee miettiä, miten työn ja omaishoidon yhteensovittamista voidaan parantaa ja miten kannustaa myös miehiä omaishoitajiksi.

14.29 Jaana Laitinen-Pesola kok (vastauspuheenvuoro): Mielestäni tämä omaishoitolain eteenpäinvieminen on erittäin tärkeä asia, mutta haluaisin puuttua vielä täällä esille nostettuun henkilöstömitoitusasiaan.

Kannattaa muistaa, että henkilöstömitoitus ei ole pelkkä luku jossain suosituksessa tai muussa paperissa vaan henkilöstömitoituksen on perustuttava asiakkaiden toimintakyvyn ja palvelutarpeen arviointiin. Näitten laadukkaiden palveluiden tuottaminen edellyttää, että käytössä on oikeanlaista henkilöstöä ja henkilöstön osaamista juuri oikeassa paikassa. Eli tärkeämpää kuin pelkät numerot on se, että voidaan miettiä myös sitä, että meillä on se oikea osaava henkilöstö oikeassa paikassa. Toki täytyy sanoa, että paitsi sen hyvän hoidon laadun puolestapuhumisen kannalta henkilöstömitoitus on kyllä yksi vetovoimatekijä myös siinä, että saamme jatkossakin tarpeeksi ja osaavaa henkilöstöä alalle.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

14.30 Veera Ruoho ps (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tämä hallituksen lakiesitys on perusteltu, se on tärkeä.

Lähdin politiikkaan vasta muutamia vuosia sitten, ja syy siihen oli tämä omaishoitajien asema, jota olin saanut läheltä seurata ja johon perussuomalaiset vaativat parannusta. Nyt täällä eduskunnassa on hienoa huomata, että omaishoitajista ollaan huolissaan yli puoluerajojen, että on ollut kertakaikkisen hienoja puheenvuoroja.

Vapaapäivät ovat tarpeen, mutta samalla tosiaankin on huolehdittava hoitajamitoituksesta, ettei hoidettava mene aina huonompaan kuntoon ollessaan laitoksessa hoidossa. Täskin on ihan omakohtaisia kokemuksia.

14.31 Ilmari Nurminen sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Vaikutusten arviointeja tarvitaan. Tämä lakiuudistus on sinällään hyvä, mutta hienoa, että tähän seikkaan on kiinnitetty huomiota. Omaishoidon tuella hoidettiin kuitenkin vuonna 2014 lähes 7 000 lasta eli merkittävä määrä. Kiinnittäisin huomiota siihen, että myös tämän perhehoidon kohdalla nämä vaikutusten arvoinnit puuttuvat. Varsinkin Lastensuojelun Keskusliitto ja muut lapsiasiainjärjestöt ovat hyvinkin voimakkaasti ottaneet tähän kantaa, että on menty enemmän elinkeinopoliittisin intressein kuin lapsen etu edellä.

Kuitenkin haluan todeta, että tämä on hyvä aloitus — tämä on kuitenkin ehkä palveluihin hyvinkin keskittynyt. Tätä viime kaudella aloitettua hyvää työtä pitää jatkaa. Kunnianhimoisena tavoitteena tulee olla saada yhtenäiset kriteerit, palkkioluokat, verotus, tulee ratkaista kokonaisuudessaan tämä subjektiivinen oikeus.

14.32 Päivi Räsänen kd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Tämä hallituksen esitys on hyvä, ja on hyvä, että tämä on yksimielisesti nyt etenemässä.

Omaishoitajien kohdalla aivan keskeinen kysymys on jaksaminen. Omaishoitotyö on henkisesti ja usein myös fyysisesti kuormittavaa. Siksi vapaat ja erilaiset palvelut ovat äärimmäisen tärkeitä, jotta omaishoitaja jaksaa sitä työtään tehdä. Nyt toki täytyy huomioida se, että pienituloisten, niukalla budjetilla elävien omaishoitajien kannalta nuo palvelumaksut ja jopa näihin vapaapäiviinkin liittyvät palvelumaksut saattavat nousta kynnyksymykseksi ja ongelmaksi. Mutta pitkällä tähtäimellä olisi todellakin tärkeää, että paitsi että näitä palveluja ja vapaita pystytään parantamaan, myös saataisiin kaikille omaishoitajille oikeus omaishoidon tukeen aivan samaan tapaan kuin on meillä lasten kotihoidon tuki, jotta (Puhemies koputtaa) se olisi yhdenvertainen kaikille omaishoitajille.

14.33 Hannakaisa Heikkinen kesk (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Käytän varsinaisen puheenvuoron tuossa myöhemmin mutta tässä debatissa haluan korostaa samaa asiaa kuin edustaja Mäkisalo-Ropponen toi viisaassa puheenvuorossaan esille. Omaishoito on tärkeä vanhustenhoivan muoto, mutta välttämättä omaishoitotilanteet eivät pysty jatkumaan aivan sitten sinne elämän loppuun saakka ja myös muita hoitomuotoja tarvitaan. On hyvä muistaa se, että kaikilla ei ole omaista, joka pystyisi ryhtymään omaishoitajaksi. Sen takia tällaiset erilaiset yhteisökodit ja myös perhehoito, jota kohta seuraavassa kohdassa käsitellään — perhehoitolain uudistus — ovat todella tärkeitä rinnalla kulkevia asioita, joita meidän pitää tässä yhteiskunnassa kehittää.

Mutta tässä kohdin iloitsen siitä, että muun muassa hyvinvointi- ja terveystarkastusten ja tämän valmennuksen ja koulutuksen kautta tuemme omaishoitajia heidän tärkeässä työssään.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

14.34 **Leena Meri ps** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Hyviä puheenvuoroja.

Olisin itse omista kokemuksistani hieman kertonut. Olen holhoustoimen edunvalvonnan lakimiehenä tavannut paljon muistisairaiden omaishoitajia, ja heillä on todella raskas taakka, koska he hoitavat sen terveyspuolen sekä taloutta koskevat asiat ja he joutuvat hoitamaan koko perheen ruljanssin. Monesti näissä keskusteluissa on tullut esille, mitä täällä todettiin, että näitä päiviä ei käytetä. He eivät raaski viedä hoidettavaa sinne, he eivät luota siihen palvelun tasoon. Elikkä sen takia on tärkeää, että siihen laatuun kiinnitetään huomiota ja siihen, että siellä eivät ihmiset vaihdu koko ajan, koska muistisairas ihminen ei voi ensinnäkään vaihtaa koko ajan ympäristöä — siksi hänen pitäisi olla kotona — ja sen ihmisen pitäisi olla myös aika paljon se sama ja semmoinen, johon on tullut luotettavat välit. Muistisairas ei vain jostakin syystä luota kaikkiin ihmisiin: joku voi muistuttaa jotain ikävää henkilöä menneisyydestä tai jotain muuta. Tämä on erittäin tärkeää myös valittaessa sitä henkilöä, joka on se hoitaja. Tähän tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Perussuomalaisena olen todella iloinen, että tämä pitkäaikainen tavoitteemme tästä asiasta on nyt edennyt.

14.35 **Annika Saarikko kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On tosi hyvä, että tässä debattikeskustelussakin nousee esiin yhteinen huoli tästä sijaishoitojärjestelystä tilanteissa, joissa omaishoitaja voisi niitä lakisääteisiä vapaapäiviään pitää. Tähän myös valiokunta kiinnitti painokkaasti huomiota kuulemisissa ja asiantuntija-arvioissa. Pidän tärkeänä, että me eduskunnan päästä seuraamme nyt myös sitä hallituksen kärkihanketta omaishoidon kehittämisestä, jossa nimenomaan on tarkoitus tätä linkitystä mahdollisesti omaishoidon ja lyhytaikaisen perhehoidon välillä vahvistaa ja ylipäätään ottaen näitä sijaishoitojärjestelyjä täsmentää.

Edustaja Nurmiselle haluan sanoa, että harvoin kuulee elinkeinopolitiikka-sanaa näissä asioissa, perhehoidon ja omaishoidon yhteydessä, käytettävän, koska tiedämme aika tarkkaan, että nämä tukisummat yhteiskunnalta ovat silti kummastakin vielä sen verran pieniä, että missään nimessä on vaikea kuvitella kenenkään toimivan omaishoitajana elinkeinoliittisessä mielessä.

14.36 **Johanna Ojala-Niemelä sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Omaishoitoa on kehitetty vaihteittain runsaan 20 vuoden ajan ja omaishoitajien vapaapäivien määrää on lisätty, säädetty tapaturmavakuutuksesta sekä omaistaan hoitavalle oikeudesta hoitovapaaseen. Kehitystä on siis tapahtunut vuosien varrella, mutta isoin ongelma eli omaishoitajien epätasa-arvoinen asema asuinkunnasta riippuen on vielä jäänyt korjaamatta.

Omaishoito on inhimillinen hoitomuoto, johon yhteiskunnallamme pitää olla valmiuksia panostaa. Suomen omaishoitajat ovat kuitenkin vielä kaukana tasa-arvosta. Joissakin kunnissa omaishoitaja saa palkkion, vapaapäivät ja tukea, kun taas toisissa pelkästään palkkion saamisesta joutuu taistelemaan tai sitä saatetaan laskea yksipuolisella ilmoituksella. Omaishoitoon kunnissa varattu määräraha myös vaihtelee vuosittain, eikä uusia omaishoitosopimuksia aina pystytä tekemään tarvittavaa määrää. Mielestäni tuleekin vakavasti harkita omaishoidon kustannusten siirtoa Kelan hoidettavaksi. Se takaisi tasa-arvon omaishoitajien välille ja poistaisi kuntakohtaisia eroja.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

14.37 Timo Heinonen kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Omaishoito on edullista mutta myös inhimillistä. Usein hoitajana on puoliso, joka on itsekin iäkäs.

Kun ministeri ei ole paikalla, niin kysyisin valiokunnan puheenjohtajalta tai valiokunnan jäseniltä: Nousiko valiokuntakuulemisessa esille se, mistä ainakin itse olen jonkin verran saanut palautetta, että nämä henkilöt ovat usein hyvin pienellä toimeentulevia? Se palkkio on pieni, ja usein he vielä ovat hyvin säästäväisiä. Minulle on tullut viestiä siitä, että vaikka saisi käyttää näitä päiviä, niin niitä ei käytetä, kun ne ovat maksullisia. Onko tämä noussut esille, ja onko teillä tietoa siitä, miten monet jättävät käyttämättä näitä vain tämän säästäväisyyden ja pienellä elämisen tavan mukaisesti?

14.38 Sari Tanus kd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Tämä laki on erittäin tärkeä. On hienoa, että omaishoito ja omaishoitajat ovat nousseet esille. Itse näkisin, että kun meillä on perussairaanhoito ja erikoissairaanhoito, niin omaishoito on niin tärkeä, että sen voisi rinnastaa yhtenä hoitomuotona perussairaanhoidon ja erikoissairaanhoidon rinnalle.

Tässä oleellista on tietysti omaishoitajien hyvinvointi, ja sen takia pidimme tärkeänä valiokunnassa, ettei tehdä pelkästään terveystarkastuksia vaan myös hyvinvointi- ja terveystarkastuksia järjestettäisiin, joissa riittävän varhaisessa vaiheessa voidaan huomioida omaishoitajan jaksaminen. Ja tärkeänä pidettiin myös, että noita vapaapäiviä voidaan omaishoitajan omien toiveiden ja tarpeiden mukaan jakaa vaikka muutaman tunnin lyhyempiin jaksoihin, jolloin vapaata tulee useammin.

Lisäksi nostaisin esiin ne noin 700 000 työssä käyvää, jotka myös hoitavat omaisiaan ja joista 90 prosenttia on naisia.

Eli tämä on erittäin tärkeä, iso asia, josta debatti jatkuu.

14.39 Satu Taavitsainen sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Jotta mahdollisuus vapaisiin aidosti toteutuisi, niin mielestäni on kehitettävä sijaishoitoa ja panostettava myöskin sen laatuun. Tämän sijaishoidon on oltava hoidettavan tarpeiden mukaista ja laadukasta ja kuntouttavaa, aivan kuten sosiaali- ja terveysvaliokunta on lausunnossaan todennut. Näiden hoidettavien joukossa on hyvin eri-ikäisiä ja erilaista hoitoa tarvitsevia, ja sen vuoksi tarvitaan myöskin erilaisia sijaishoitovaihtoehtoja ja myöskin lisää kotona tehtävää sijaishoitoa.

14.40 Jani Mäkelä ps (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Omaishoitajat tekevät yhteiskunnan kannalta äärimmäisen tärkeää työtä. Erityisen tärkeää työ on inhimilliseltä kannalta, mutta yhteiskunta myös säästää huomattavan summan, kun ihminen saa olla laitospaikan sijaan kotona lähipiiriinsä kuuluvan ihmisen hoidettavana. Tässä voi perustellusti sanoa, että euro johonkin asiaan tuo 2 euroa takaisin, ellei peräti enemmän. Kun omaishoitaja jaksaa paremmin työssään ja hoitaa omaistaan, niin se on inhimillisesti hyvin sijoitettu ja myös yhteiskunta säästää.

Se, että hallituksen esityksen mukaan nyt muun muassa mahdollistamme omaishoitajille lisää vapaapäiviä, on pieni askel, ja muutakin tarvitaan. Esimerkiksi omavastuu vapaapäivistä on erikoinen käytäntö. Kuka muu joutuu maksamaan vapaapäivänsä viettämisestä?

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

Täytyy näin ensimmäisen kauden edustajana ihmetellä, miten näitäkin yksimielisiä parannuksia tehdään vasta nyt eikä tehty esimerkiksi edellisellä hallituskaudella. Osaako tähän kysymykseen joku vastata?

14.41 Sari Sarkomaa kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Todellakin Sipilän, Orvon ja Soinin hallituksella on lämmin sydän, vahva sosiaalinen omatunto. Tämä on erittäin tärkeä arvovalinta, että omaishoitoon panostetaan tänä vaikeana aikana. Tämä yhdenvertaisuus, yhtenäiset kriteerit, on tärkeä tavoite. Vaikka rahaa oli näinkin paljon, ihan kaikkea tällä ei saatu aikaiseksi, ja kyllä hallitus on ajatellut sitäkin, eli meillä on kärkihankkeissa mahdollisuus esimerkiksi tulevien sote-alueiden, maakuntien alueilla luoda yhtenäiset kriteerit omaishoitoon ja sitä kautta myöskin edistää tätä yhdenvertaisuutta. Kyllä kannustan kansanedustajia tutustumaan näihin kärkihankkeisiin, joissa tätä asiaa viedään eteenpäin.

Tosiaankin tulevaisuudessa, kun omaishoidon lainsäädäntöä kehitetään, tuo seurantatietojen hankkiminen niistä haasteista, joita on omaishoidossa, on tärkeitä, mutta myöskin sen hahmottaminen, että iäkkään muistisairaahan hoitaminen on kovin erilaista kuin vaikka kasvavan, vaikeasti kehitysvammaisen lapsen. (Puhemies koputtaa) On tulevaisuudessa mietittävä, olisiko sitten erilaista lainsäädäntöä (Puhemies koputtaa) myöskin lapsille, kun puhutaan omaishoidosta, mutta tämä on tulevaisuuden asia.

14.42 Hanna Halmeenpää vihr (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Omaishoitajien vapaapäiväoikeuksien ja sijaisapujärjestelyjen parantaminen ovat tietysti aivan erinomaisen tärkeitä asioita. Tässä keskustelussa esiin jo noussut, yhtä olennainen asia myös omaishoitajien ja hoidettavien kannalta on todella kuitenkin myös hoitajamitoitus, iäkkäiden palveluissa erityisesti. Mitoituksen alentaminen nykyisestä minimistä, 0,5 hoitajaa asiakasta kohden, vielä entisestään, 0,4:ään, on aivan väärä suunta ja korjattava ehdottomasti. On nimittäin niin, että mikään ammattitaito tai osaaminen ei valitettavasti riitä, mikäli hoitavia ja auttavia käsipareja on vain yksinkertaisesti liian vähän hoidettavien määrään ja korkealla ammattitietikalla tehtävään työhön käytettävissä olevaan aikaan nähden. Tämä asia on sikäli suorassa yhteydessä omaishoitajiin ja hoidettaviin, että omaishoitajat eivät halua omaisiaan palveluasuntoihin, hoitolaitoksiin viedä, mikäli nämä asiat eivät ole kunnossa.

14.44 Rami Lehto ps (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Omaishoitotehtävää tukevana palveluna lakiin lisätään säännös kunnan velvollisuudesta tarvittaessa järjestää omaishoitajalle hyvinvointi- ja terveystarkastuksia ja hänen hyvinvointiaan tukevia sosiaali- ja terveyspalveluja. Tämä on hyvä parannus, sillä hoitaja voi olla fyysisesti lähes yhtä heikossa kunnossa kuin hänen hoidettaviansakin ja myös henkiset voimavarat voivat olla vähäiset. On tiedossa tapauksia, joissa omaishoitaja on passitettu saman tien sairaalaan hänen tuodessaan hoidettavaa lääkärin vastaanotolle. Muistisairaat kuten myös kehitysvammaiset hoidettavat voivat käyttäytyä aggressiivisesti ja vihamielisesti, joten omaishoitajien mahdollisesti kokema väkivalta hoitotyössä olisi myös ensisijaisen tärkeää tunnistaa.

Toinen varapuhemies Paula Risikko: Myönnän vielä viisi vastauspuheenvuoroa, joiden jälkeen menemme sitten puhujalistaan, ja voimme sitten tokikin jatkaa debattia aina välil-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

lä. Nämä viisi henkilöä ovat Mäkisalo-Ropponen, Juvonen, Lauslahti, Paloniemi, Nurminen. — Edustaja Mäkisalo-Ropponen, olkaa hyvä.

14.45 Merja Mäkisalo-Ropponen sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Edustaja Juvonen ja monet muutkin täällä nostivat esille kaltoinkohtelun ja hoitomitoituksen. On kyllä aivan selvä asia, että liian vähäinen hoitajien määrä altistaa myös kaltoinkohtelulle — puhun nyt niistä yhteisökodeista todellakin. Mitoitusten 0,5 ja 0,4 ero on se, että jos hoitoyhteisössä on esimerkiksi 14 tai 15 asukasta, niin 0,5 tarkoittaa, että aamu- ja iltavuorossa on kaksi hoitajaa ja yössä on yksi, mutta jos mitoitus on 0,4, niin se tarkoittaa, että joko aamuvuorossa tai iltavuorossa on vain yksi hoitaja. Jokainen voi ymmärtää, että jos on 14 muistisairautta sairastavaa ihmistä ja heitä hoitaa yksi hoitaja työvuorossa, niin se ei voi olla laadukasta hoitamista eikä silloin pystytä varmaankaan vastaamaan sen muistisairautta sairastavan henkilön tarpeisiin, vaikka olisi miten taidokas ja laadukkaasti ja (Puhemies koputtaa) hyvin toimiva työntekijä.

Toinen varapuhemies Paula Risikko: Tuohon äskeiseen listaani lisään vielä, että ennen kuin puhujalistaan mennään, edustaja Haatainen valiokunnan puheenjohtajana käyttää vielä yhden vastauspuheenvuoron. — Mutta nyt siis edustaja Juvonen, olkaa hyvä.

14.46 Arja Juvonen ps (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Olen työskennellyt vuosia vanhustenhoivassa ja varsinkin omaishoitajien ja heidän hoidettaviensa parissa ja tavannut omaishoitajia, joista täällä on kannettu syystäkin huolta. He ovat usein hyvinkin väsyneitä ja itsekin tarvitsisivat jonkunlaista lääkarissäkäyntiä, voivat huonosti ja tekevät kaikkensa sen läheisensä eteen, ja siinä mielessä tunnistan tämän ongelman, mistä täällä puhutaan.

Meillä on paljon tehtävää, jotta sijaishoitopaikat ovat sellaisia, että siellä on riittävästi myös sitä aktiviteettia ja kuntouttavaa toimintaa ja ihmiset kohdataan siellä sillä tavalla kuin heidät kuuluu kohdata. Meillä on eri-ikäisiä omaishoidettavia — itse nyt puhun tässä enemmän ikääntyneistä, mutta heissä on myös nuorempia muistisairaita — ja totta kai sitten se hoidon tarve ja ne odotukset, mitä siltä hoivapaikalta vaaditaan, ovat erilaisia. On hienoa, että tässä mietinnössä nostetaan nämä hoivapaikan tärkeät teemat esille ja viedään niitä eteenpäin.

14.47 Sanna Lauslahti kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Mietin, mikä sana kuvaisi tätä lakia. Kuvaisin tätä sanalla "välittävä": välittävä laki. Se laki sisältää konkreettisia keinoja ja myös ihan silkkaa konkreettista rahaa omaishoitajien elämän, arjen, paremmaksi saamiseksi. Jokainen omaishoitaja tekee arvokasta työtä lähimmäisen hoitamiseksi, jotta he kumpikin voivat asua omassa kodissa.

Täällä on useammassa puheenvuorossa noussut esille omaishoitajien jaksaminen, ja voi sanoa, että se on ehdottomasti tärkeintä — ennen kaikkea meidän työssä käyvien omaishoitajiemme jaksaminen. He kasvattavat kansantuloa mutta samaan aikaan pitävät omasta lähimmäisestään huolta. Heidän kohdallaan tulee erityisesti kiinnittää huomiota jaksamiseen.

14.48 Aila Paloniemi kesk (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Edustaja Nurminen viittasi elinkeinopolitiikkaan, kun hän puhui perhehoidosta ja lastensuojelujär-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

jestöjen huolesta. Minä haluaisin toivoa sitä, että myös lastensuojelujärjestöt olisivat ennen kaikkea huolissaan siitä, että meillä Suomessa sijoitetaan lapsia ja nuoria aivan väärin paikkoihin — siitä on tehty erittäin runsaasti tutkimusta. Ja mistä se johtuu? Se johtuu tietenkin osittain ja valtaosin siitä, että meillä ei ole vielä kukaan riittävästi perhehoitajia eikä sijaisvanhempia. Eli paletti ei ole valmis, niin että voitaisiin lapsen edun mukaisesti aina löytää se juuri hänelle sopiva sijaishoitopaikka. Mutta tähän nyt toivottavasti saadaan parannusta, kun seuraava lakiesitys on tämä perhehoidon uudistus: mahdollisuuksia parannetaan, ennen kaikkea perhehoitajien tukea lisätään. Norjassa yli 80 prosenttia lapsista ja nuorista sijoitetaan perhehoitoon, koska Norjassa on lähdetty siitä, että perhehoitoa ja perhehoitajia tuetaan — ei kinastella siitä, onko perhehoito hyvää vai huonoa, vaan halutaan siitä niitä hyvää kuin on mahdollista.

14.49 Ilmari Nurminen sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Lakiesitys sinälleen on äärettömän hyvä ja tarpeellinen, mutta kuitenkin haluan korostaa sitä viitekehystä, jossa me tällä hetkellä olemme: omaishoitajille tuen saantikaan itsessään ei ole tällä hetkellä itsestäänselvyys. Monet kunnat saattavat kamppailla vaikeassa taloudellisessa tilanteessa ja odottaa budjetista vapautuvia rahoja. Tämä kertoo siitä, että me olisimme tarvinneet kokonaisuudistuksen, millä tätä viedä eteenpäin.

Täällä monet ovat kiinnittäneet huomiota tähän puheenvuoroon, jossa nostin nimenomaan perhehoidon osalta näitä elinkeinopoliittisia intressejä. Lähinnä nostin keskusteluun sen, että tästäkin puuttuu lapsivaikutusten arviointi ja tässä lisätään yksikön kokoa ja kasvatetaan mitoitusta. Pohdin, että mielestäni on hyvä kuitenkin keskustella, onko se lapsen edun mukaista, ja mielestäni näin ei ole. (Aila Paloniemi: Kyllä on!)

14.50 Tuula Haatainen sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Täällä salissa on tästä omaishoitajien jaksamisesta kannettu huolta, ja se on todella se iso kysymys, ja siihen tämä laki tuo tervetullutta helpotusta näitten vapaiden muodossa.

Mutta haluaisin nostaa tässä esille myös sen, että liian usein tilanne on se, että kun saa omaishoidon tuen, niin sitten tämä hoitaja joutuu selviytymään yksin. Nämä omaishoitajat eivät ole suinkaan ammattilaisia, ammattihoitajia. He joutuvat tekemään usein merkittäviäkin rakastaan koskevia ratkaisuja siellä arkipäivän hoitotilanteissa ja kärsivät usein myös pelosta ja syyllisyydestä, kun kokevat riittämättömyyttä. Tämän puolen haluaisin nostaa esiin, että näiden omaishoitajien tueksi tarvittaisiin kuitenkin kunnollinen paketti, että he selviytyvät ja se hoito on sitten laadukasta. Helsingin Sanomissa oli maanantaina kolmen iäkkään omaishoitajan kirjoitus, jossa he ihmettelivät muun muassa sitä, että riittävän tehokas unilääke lopetettiin heidän omaisiltaan ja he joutuvat nyt sitten kaikki valvomaan yöt, niin hoitajat kuin hoidettavat. Eli näiden tilanteiden purkamiseksi tarvittaisiin siellä kunnissa ja tulevissa maakunnissa se riittävä tuki, ja sitä huolta kyllä valiokunnan keskusteluissakin kannettiin. Tämä laki vie asioita eteenpäin, mutta toivon mukaan nämä käytännöt olisivat sellaisia, että se koti oikeasti on sitten turvallinen ja hyvä myös sille hoitajalle.

Toinen varapuhemies Paula Risikko: Sitten mennään puhujalistaan.

14.52 Lea Mäkipää ps: Arvoisa puhemies! Tämä lakiesitys on hyvä alku hallituksen kärkihankkeelle, jonka tavoitteena on kehittää ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistaa kaikenikäisten omaishoitoa. Meillä on käytettävissämme vuonna 2014 julkaistu Kansallinen

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

omaishoidon kehittämisohjelma, joka on erinomainen käsikirja tämän hankkeen toteuttamiseksi.

Omaishoitajan jaksamisesta ja hyvinvoinnista on pidettävä huolta. Nyt esitetyt lisäykset vapaisiin sekä valmennuksen ja terveydenhuollon lakisääteisyys ovat askel oikeaan suuntaan. On kaikkien etu, että omaishoitaja jaksaa ja voi hyvin, jotta tämä inhimillisin ja kustannustehokkain hoitomuoto saadaan hyödynnettyä täysimääräisesti.

Kuten valiokuntakin on huomionut, merkittävä osa omaishoidon vapaaseen oikeuteista henkilöistä jättää nykyisin vapaansa käyttämättä. Tähän tulisi kiinnittää huomiota. Sijaishoitovaihtoehtoja on kehitettävä ja järjestettävä hoito niin, että se vastaa hoidettavan yksilöllisiä tarpeita ja että omainen voi luottaa hoidettavan olevan hyvässä hoidossa.

Omaishoito maksaa yhteiskunnalle vuodessa runsaat 13 000 euroa palveluineen yhdeltä hoidettavalta, kotihoito noin 28 000 euroa, tehostettu palveluasuminen noin 50 000 ja laitoshoidon noin 77 000 euroa. Yli 70-vuotiaiden omaishoito säästi julkisia menoja keskimäärin 20 000 euroa hoidettavaa henkilöä kohden vuonna 2013. Omaishoitona tehtävän hoitotyön laskennallinen arvo verrattuna vaihtoehtoihin palveluihin oli Kelassa tehdyn arvion mukaan runsaat 3 miljardia euroa vuonna 2013.

Arvoisa puhemies! Suomen ratifioiman ikäihmisten suojelua koskevan Euroopan sosiaalisen peruskirjan mukaan kaikilla ikääntyneillä on oltava mahdollisuus viettää itsenäistä elämää tutussa ympäristössä niin kauan kuin he haluavat ja ovat siihen kykeneviä. Esitys tukee tavoitetta vähentää laitoshoidon ja lisätä kotihoitoa sekä turvata vanhusväestön mahdollisuutta asua entistä pidempään omassa kodissaan. Omaishoitajien palveluja kehittämällä voidaan vähentää palveluasumista ja kotiin tuotavia palveluja sekä myöhentää kodin ulkopuolisen ympärivuorokautisen hoidon tarvetta.

On muistettava, että yli 65-vuotiaiden omaishoitajien osuus kaikista kunnan kanssa sopimuksen tehneistä omaishoitajista on kasvanut jatkuvasti. Vuonna 2012 omaishoidon tuella hoidetuista 67 prosenttia oli täyttänyt 65 vuotta. Olisikin tärkeää ennakoida omaishoitajien ikääntyminen ja kehittää ansiotyön ja omaishoidon yhteensovittamista sekä edistää työikäisten mahdollisuuksia hoitaa iäkkäitä vanhempiaan. Meidän on pidettävä oikeassa arvossaan omaishoitajia, jotka aivan liian pienellä korvauksella työskentelevät, ja näin yhteiskunta säästää valtavia summia rahaa.

Valiokunnan huomio lapsivaikutusten arvioinnin puuttumisesta on hyvä. Omaishoidon tuella hoidettiin vuoden 14 aikana lähes 7 000:ta alle 18-vuotiasta lasta, ja monet näistä lapsista ovat usein monisairaisia vammaisia. Lapsensa omaishoitajana toimimisessa on erilaiset haasteet kuin esimerkiksi iäkkäällä pariskunnalla. Vanhempien työelämän sovittaminen omaishoitoon voi olla todella haastavaa, ja jokainen tapaus pitäisikin nähdä yksilöllisesti ja lapsen edun mukaisesti.

Kuntakyselyn perusteella omaishoidon tuen hakemuksista hylättiin noin joka viides vuonna 2011. Yleisimmät syyt olivat kunnan asettamien tuen myöntämiskriteerien täyttämättömyys ja määrärahojen riittämättömyys noin joka kuudennen hakemuksen kohdalla. Omaishoitohankkeen kehittämistä onkin ripeästi jatkettava niin, että omaishoidon tuen kriteereitä yhdenmukaistetaan ja kaikilla kriteerit täyttävillä tulee olla subjektiivinen oikeus tukeen, jonka määrää myös pitäisi tarkistaa ylöspäin.

14.57 Timo Heinonen kok: Arvoisa rouva puhemies! Tuossa nopeatempoisessa keskustelussa asiat varsin hyvin nousivat esille, ja itse toin siinä sen yhden ongelman, mikä minulle useammassa viestissä on tullut — ja kun tässä hivenen eri puolilta Suomea olevia

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

kansanedustajakollegoja kävin jututtamassa, niin samanlaista viestiä on tullut muillekin. Eli meillä on näitä ihmisiä, jotka hoitavat omaa läheistään, tulevat varsin pienellä toimeen ja ovat myös hyvin säästäväisiä ja jättävät silloin käyttämättä näitä vapaapäiviä, mitä myös tässä esityksessä nyt ollaan lisäämässä. Tästä esityksestä sinänsä iso kiitos, mutta tärkeintä olisi se, että nämä vapaapäivät olisivat tosiasiallisia kaikille, niin että se ei saisi jäädä aina-kaan siitä kiinni, ettei olisi varaa niitä pitää. Mutta myös pitäisi kannustaa siihen, että jokainen niitä käyttäisi, sillä se on omaishoitajan omankin jaksamisen kannalta äärimmäisen tärkeää.

Omaishoito on edullista mutta myös inhimillistä. Ja kyllä oma koti on tietysti meille kaikille varmasti se rakkain paikka, missä mielellämme asumme niin pitkään kuin suinkin on mahdollista. Usein tämä omaishoitaja on oma puoliso ja usein hänkin vielä aika iäkäs. Viime vuonna meillä oli yli 43 000 omaishoidon tuen saajaa, joista 65 vuotta täyttäneitä oli 67 prosenttia. Tässä valiokunnan mietinnössä todetaan, että omaishoidon tuella hoidettiin samana vuonna eli 2014 lähes 7 000 alle 18-vuotiasta lasta. Ja yhdyin siihen, että nämä vaikutusarvioinnit ovat kaikessa lainsäädännössä kyllä äärimmäisen tärkeitä. Ne eivät ole tämän hallituksen ongelma, vaan ne ovat olleet ongelmia jo pidemmän aikaa mitä erilaisimmissa lainsäädäntötoissa. Eli ne pitäisi aina pystyä tekemään mahdollisimman hyvin, niin että etukäteen olisi tiedossa, mitä vaikutusta milläkin päätöksellä on.

Tässä esityksessä siis esitetään lisättäväksi omaishoitajille oikeutta vapaaseen. Sitä laajennettaisiin siten, että kaikilla omaishoitosopimuksen tehneillä omaishoitajilla olisi oikeus pitää vapaata vähintään kaksi vuorokautta kalenterikuukautta kohden ja tämän lisäksi sitten niillä, jotka hoitavat ympärivuorokautisesti, myös kolmeen vuorokauteen olisi mahdollisuus. Ja kunnille tulee myös velvollisuus järjestää omaishoitajalle tarvittaessa valmennusta, koulutusta sekä hyvinvointi- ja terveystarkastuksia.

Tämä asiakasmaksukysymys on se, minkä itse nostin. Meillä on varsin pienet nämä omaishoidon tuet, ja niistä pienistä rahoista johtuen, kun sitten näitä maksuja kertyy, monet jättävät niitä vapaita säästäväisinä ihmisinä käyttämättä, ja se ei ole hoidettavan etu, mutta ei se ole myöskään tämän hoitajan, omaishoitajan, etu. Sen takia toivon, että näitä asioita tarkastellaan huolellisesti.

Tässä keskustelussa on esille noussut myös se, että meillä on edelleen alueellisia eroja kuntien välillä, eroja siinä, miten omaishoitoa käytetään. Kyllä tavoitteen tietysti pitäisi olla se, että asuinpaikasta riippumatta omaishoito olisi samoilla kriteereillä, samoilla periaatteilla kaikkien käytettävissä. Se on hyvä ja toimiva malli hoitaa läheisiä ja muitakin hoitoa tarvitsevia, kunhan se tapahtuu niin, että se ei ole pakko, mikä tässä myös on hyvin keskustelussa esille tullut.

Tästä esityksestä lämpimät kiitokset hallitukselle. Vaikeina talousaikoina tehdään tällaisia inhimillisiäkin päätöksiä.

15.02 Arja Juvonen ps: Arvoisa rouva puhemies! Hyvät edustajakollegat! Täytyy sanoa, että on todella huojentunut ja hyvä mieli, kun on tänään täällä eduskunnassa puhumassa tästä hyvin tärkeästä lakiesityksestä, joka on nyt toteutumassa. Olemme kaikki katsomassa ja nähneet omaishoitajiin päin ja tunteneet heidän tilanteensa ja sen, että on tarpeen tehdä niitä parannuksia, mitä tässä lakiesityksessä on. On hienoa, että voimme tehdä tämän kaikki yhdessä myös opposition kanssa.

Tämä hallituksen esityshän tuo kaikille omaishoitajille vapaata. Se tuo kaksi päivää vapaata, ja niille, joilla on ympärivuorokautisesti hoidettava omainen siellä kodissa, vapaata

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

kertyy se kolme päivää kalenterikuukautta kohden. Vapaata voi myös jaksottaa, mikä on hyvä asia omaishoitajalle. Laki tuo myös ohjauksen ja neuvonnan mahdollisuuden ja terveystarkastukset, jotka kaikki ovat tärkeitä.

On hyvin tärkeää, että kun omaishoitaja sen oman hoidettavansa sinne sijaishoittoon saattelee, niin se sijaishoito on oikea-aikaista ja oikeanlaatuista ja siellä huomioidaan sen hoidettavan kaikki tarpeet. Meillä on paljon vielä tehtävää, että me saamme ja löydämme jokaiselle oikean hoivapaikan. Täytyy olla aktivoivaa ja kuntouttavaa ja mielekästä hoivaa tarjolla ja huomioida myös se, että omaishoidettavat ovat eri-ikäisiä. On olemassa nuorempia muistisairaita ja sitten iäkkäämpiä, kaikilla on hieman erilaiset tarpeet. Vapaat jäävät usein käyttämättä juurikin siitä syystä, että hoivapaikka ja hoidettava eivät kohta toisiansa. Olen itse ollut töissä omaishoitajien ja -hoidettavien parissa ja tunnen sen tilanteen ja myönnän myös, että paljon siellä on vielä tehtävää.

Me voimme kaikki myös kunnissamme lähteä tukemaan omaishoitajia. Tein 2011 Espoon valtuustossa valtuustoaloitteen liittyen omaishoitajien maksuttomiin liikuntakortteihin uimiseen ja kuntosaliin, ja tämän vuoden alusta se aloite meni vihdoinkin läpi — vielä ihmeessä kotikuntiniin myös tämänkaltaisia ideoita. Eli kaikki omaishoitajat, joilla on omaishoitosopimus, pääsevät tämän vuoden alusta ilmaiseksi uimaan ja kuntosalille. Se on otettu ilolla vastaan myös niiden nuorempien omaishoitajien parissa, joilla on pieniä lapsia kotona hoidettavana.

Täällä on mainittu siitä omaishoidon tuen ja hoitopalkkioiden ja niiden perusteiden, kuinka myönnetään, yhdenvertaistamisesta. Tässä esityksessähän on todellakin tarkoitus myös yhtenäistää maakuntien alueelle vuoteen 2019 mennessä näitä asioita, niin että maakunnat voivat keskenään miettiä sitten, millä tavalla tuet määräytyisivät yhdenvertaisesti.

Täällä on nostettu hoitajamitoitus esille, mikä on tärkeä asia, eikä sitä saa sivuuttaa. Meillä on vanhuslaki, 20 §, joka määrittelee sen, että hoivapaikassa on oltava siihen hoivapaikkaan nähden riittävästi henkilöstöä, ja muun muassa saattohoitotilanteessa henkilöstöresurssin on oltava kohdallaan. Haluan kuitenkin muistuttaa, että tästä hoitajamitoituksesta on puhuttu Suomessa vuosikausia ja viime kaudella tehtiin mielestäni suuri heikennys sinne ikäihmisten palvelujen laatusuositukseen, jossa mitoitukset olivat korkeammalla. Meillä ei laki määrittele sitä itse mitoitusta, vaan me katsomme siihen laatusuositukseen. Se oli se 0,6—0,8, mutta se silloisen hallituksen aikaan heikennettiin. Laatusuosituksia heikennettiin, ja siellä on tällä hetkellä 0,5 se raja. Kuitenkin kun me olemme realistisia, niin me ymmärrämme, että todellisuudessa varmaan hyvin harvassa hoivapaikassa tästä rajasta pystytään menemään alaspäin, ja se meidän tulee kaikkien myöntää. Jotta näin voidaan tehdä, niin silloin hoitoisuus pitää katsoa, onko se mahdollista, missä tarvitaan useampi hoitaja, missä mahdollisesti vähemmän. Mutta pääsääntöisesti sitä heikennystä ei pystytä tekemään. Olen itse sitä mieltä, että resursseja tulisi lisätä entisestään niihin paikkoihin, missä hoitoisuus on raskasta.

Vietämme tänään Kätkeyt äänet -päivää, joka on kaltoinkohtelun ennaltaehkäisy päivä maailmanlaajuisesti, ja mielestäni meillä kaikilla on oma vastuumme tässä asiassa. Me voimme kaikki tehdä toimia ja haastaa toinen toisiamme niin työpaikoilla kuin myös yhteiskunnassa katsomaan, miten ikääntyneet meillä voivat. On mahdollista nostaa esille myös näitä asioita. Kenenkään ei tarvitse tulla kaltoin kohdelluksi, ei kodissa eikä myöskään hoivapaikassa kenenkään toimesta.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

15.07 Satu Taavitsainen sd: Arvoisa puhemies! Omaishoitolakiin on vihdoin tulossa parannuksia, joita omaishoitajat ovat jo pitkään toivoneet. On hyvä, että kaikille omaishoitosopimuksen tehneille taataan oikeus pitää vapaata vähintään kaksi vuorokautta kuukaudessa ja vähintään kolme vuorokautta heille, jotka hoitavat omaistaan kokoaikaisesti tai pitävät vain lyhyitä taukoja. Vapaat ovat erityisen tärkeitä työssä käyvien omaishoitajien uupumisen ennaltaehkäisemiseksi. Omaishoitajan arki täyttyy jatkuvasta läsnäolosta, hoivasta ja kotona tehtävästä työstä. Pitkäaikainen sitoutuminen hoitoon on kuormittavaa ja verottaa jaksamista.

Sosiaalihuoltolakiin ehdotettavilla muutoksilla vahvistetaan niiden henkilöiden oikeutta vapaaseen, jotka toimivat omaishoitajina ilman omaishoitosopimusta. He ovat tähän saakka olleet vapaajärjestelmän ulkopuolella. Pidän kuitenkin välttämättömänä, että kunnille annetaan kriteerit, joiden perusteella myös sopimuksettomat omaishoitajat ovat oikeutettuja vapaaseen. Kunnan oma harkinta voi johtaa ihmisten eriarvoisuuteen eri puolilla Suomea.

Mahdollisuus irtautua kodista ja omaishoitajan arjesta, levätä tai harrastaa, auttaa omaishoitajaa jaksamaan. Se, että mahdollisuus vapaapäiviin kirjataan nyt lakiin, ei kuitenkaan yksin riitä. Vapaat jäävät herkästi pitämättä, jos hoidettava tai hoitaja ei koe sijaishoitoa tarpeeksi luotettavaksi, osaavaksi tai jos hoidettavaa kohdellaan kalseasti. Kuntouttava työote vapaapäivien aikana on äärimmäisen tärkeää, jotta omaishoitajalla eivät mene seuraavat viikot siihen, että hän kuntouttaa hoidettavaa takaisin siihen kuntoon, missä tämä oli ennen sijaishoitoa. Tällaisia tarinoita ovat ihmiset kertoneet todella paljon eivätkä enää ole yhden kerran jälkeen halunneet laittaa omaistaan makaamaan vuodeosastolle. Vuodehoitoon joutuneet ikäihmiset menettävät merkittävän osan luustolihasistaan jo runsaan viikon makaamisella. Jotta mahdollisuus vapaisiin aidosti toteutuisi, on kehitettävä sijaishoitoa ja panostettava sen laatuun. Sijaishoidon on oltava hoidettavan tarpeiden mukaista, laadukasta ja kuntouttavaa, kuten sosiaali- ja terveysvaliokunta on mietinnössään todennut. Omaishoidettavien joukossa on hyvin eri-ikäisiä ja erilaista hoitoa tarvitsevia, ja siksi tarvitaan erilaisia sijaishoitovaihtoehtoja ja lisää kotona tehtävää sijaishoitoa.

Arvoisa puhemies! Nyt sijaishoidon tilanne on se, että vammaisille ja pitkäaikaissairaille lapsille ei ole tarjolla riittävästi sijaishoitopaikkoja. Osa vanhemmista haluaisi hoitajan kotiin vapaajakson ajaksi, koska silloin lapsen ympäristö ja tavarat säilyisivät tuttuina ja turvallisina vanhempien loman aikanakin. Mutta mistäpä omaishoitajavanhemmat tällaisen sijaisen löytäisivät, kun läheskään kaikissa kaupungeissa ei ole riittävästi sijaisia eikä esimerkiksi avustajakeskusta, josta voisi varata hoitajan? Eri kaupunkien asukkaat ovatkin tässä asiassa eriarvoisessa asemassa, kun toisessa voi varata avustajakeskuksesta sijaisen tarvittaessa ja toisessa ei sijaista löydy mitenkään ja vapaat jäävät pitämättä. Tähän ongelmaan pitää saada ratkaisu.

On myös valitettavaa, että omaishoitolain uudistuksessa ei tehty lapsivaikutusten arviointia, vaikka lapsen oikeuksien sopimus edellyttää, että lapsen etu otetaan huomioon ensisijaisena harkintaperusteena lapsiin kohdistuvia päätöksiä tehtäessä. Arviointiin olisi ollut perusteet, kun tiedetään, että omaishoidon piirissä on noin 7 000 alle 18-vuotiasta lasta. On myös selvää, että vammaisen lapsen hoivan tarpeet vaihtelevat paljon kasvamisen eri vaiheissa ja eri ikäkausina.

Arvoisa puhemies! Eduskunnan oikeusasiamies on kertomuksessaan vuodelta 2015 muistuttanut omaishoidon tukea käsittelevässä kirjoituksessaan myös tiedottamisen tarkeydestä. Kertomuksessa todetaan muun muassa, että viranomaiset vastaavat siitä, että

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

kuntalaiset saavat ajantasaiset, oikeat ja riittävät tiedot palveluista. Tiedottaminen onkin yksi omaishoitopalvelujen saatavuuden kulmakivistä. Vaativaa omaishoitotyötä tekevät ansaitsevat helposti saatavat, sujuvat palvelut, ja heidän tulee tietää niistä.

15.13 Merja Mäkisalo-Ropponen sd: Arvoisa puhemies! Keskityn tässä lyhyessä puheenvuorossani erityisesti muistisairautta sairastavien henkilöiden omaisten tilanteeseen.

Omaishoidon kokonaisvaltainen kehittäminen on todella tärkeä asia, ja tämä laki on askel oikeaan suuntaan, mutta työtä on edelleen jatkettava — valmiiksi ei tämä asia tullut vieläkään. Rahallisten ja taloudellisten korvausten lisäksi omaiset tarvitsevat tietoa, ohjausta ja valmennusta omaishoitotehtävässään. Tämä on tullut selkeästi esille esimerkiksi Muistiliitossa omaisten käyttämissä puheenvuoroissa. Ohjattu, neuvottu, tuettu omaishoitaja jaksaa hoitaa läheistään kauemmin kuin sellainen omainen, joka kokee jääneensä yksin tässä vaativassa hoitotehtävässään. Myös tieto siitä, mistä saa välittömästi apua hankalissa tilanteissa, auttaa omaista jaksamaan. Samoin hyvinvointi- ja terveystarkastusten tulisi olla jokaiselle omaiselle itsestäänselvä oikeus. Omaishoitajien valmennuksesta on järjestöillä hyvää kokemusta jo tällä hetkellä, ja tätä tietoa, taitoa ja osaamista tulee hyödyntää jatkossa. Toivottavasti kunnat eivät lähde keksimään pyörää uudelleen eli aloittamaan valmennusohjelmien kehittelyä alusta, kun jo nyt valmiita ja hyväksi havaittuja valmennusmalleja ja -ohjelmia on olemassa.

Omaishoitajien vapaiden lisääminen on kannatettava ja hyvä uudistus, mutta valitettavasti se ei auta, jos omaishoitajat eivät käytä heille kuuluvia vapaita. Muistisairautta sairastavien henkilöiden omaishoitajien keskuudessa on tullut selkeästi esille, että laadukkaita sijaishoito- ja vuorohoitopaikkoja on aivan liian vähän. Usein omaiset kokevat, että sijaishoitopaikassa hoito ei ole tarpeeksi laadukasta. Sairastunut saattaa jopa tulla fyysisesti tai psyykkisesti huonommassa kunnossa kotiin kuin oli kotoa lähtiessään. Tämä muutos voi tapahtua päivässä, parissa. Hyvin usein omaiset tuovat esille, että kaikilla ammattihenkilöillä ei kerta kaikkiaan ole valmiuksia kohdata muistisairautta sairastavia ihmisiä. Sijais- ja vuorohoitopaikan tulisi pysyä samana, ja hoidon pitäisi olla aina kuntouttavaa. Perhehoito, joko perhehoitokodissa tai sitten omaan kotiin annettuna, soveltuu monelle muistisairautta sairastavalle vuorohoito- ja sijaishoitopaikaksi hyvin, jos perhehoitajalla siis on riittävät valmiudet muistisairautta sairastavan kohtaamiseen ja auttamiseen.

Sitten kun omaishoito ei enää onnistu, jokaisella tulisi olla oikeus päästä hyvään hoitoon yhteisökotiin, niin kuin täällä debatissa oli jo puhuttakin. Olen todella huolissani yhteisökotien henkilöstömitoituksesta: 0,4-mitoitus on ehdottomasti liian vähän, koska se todella tarkoittaa, että työvuorossa on vain yksi hoitaja 14:ää asukasta kohden. Toivottavasti tätä muutosta ei todellakaan viedä käytäntöön. Omaisena ja läheisenä oleminen ei kuitenkaan pääty tässäkö vaiheessa eli silloin, kun sairastunut muuttaa sinne yhteisökotiin asumaan. Ammattihenkilöiden ja omaisten yhteistyöllä työtä tulisi jatkaa myös silloin, koska yhteistyöllä on suuri merkitys hoidon onnistumisen ja elämänlaadun kannalta myös yhteisökodissa. — Kiitos.

15.17 Rami Lehto ps: Arvoisa rouva puhemies! Hallituksen esitys on erittäin tervetullut parannus omais- ja perhehoitajien asemaan: omaishoitajien jaksamista tuetaan ja omaishoitajaksi ryhtymiseen kannustetaan. Omaishoitajien määrän arvioidaan lakimuutoksen jälkeen lisääntyvän noin 4 500:lla vuoteen 2020 mennessä. Omaishoitajien palveluja kehittämällä voidaan vähentää laitoshoidon ja tukea kotona asumista entistä pidem-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

pään inhimillisesti ja turvallisesti lähellä läheisiä. Ministeriön laskelmien mukaan se toisi myös noin 180 miljoonan euron säästöt erilaisissa palvelumenoissa, kuten laitoshoidossa.

Tällä hetkellä läheisiään kotona hoitaa noin 43 000 omaishoitajaa, joilla on omaishoitosopimus kunnan kanssa. Ministeriön mukaan noin 15 prosenttia heistä ei ole oikeutettu vapaasiin. Jatkossa kaikille omais- ja perhehoitajille taataan vähintään kaksi vuorokautta vapaata kuukautta kohden. Lisäksi heille on luvassa säännölliset hyvinvointi- ja terveystarkastukset kuten myös valmennusta ja koulutusta.

Jotta omaishoitajat jatkossa käyttäisivät ansaitsemansa vapaapäivät, tulee sijaishoitopaikkoja kehittää niin, että sopivia hoitopaikkoja löytyisi helpommin ja nopeammin. Riittävät resurssit, osaaminen, aktiivinen ja kuntouttava hoito sekä yksilöllisten tarpeiden huomioiminen ovat tärkeitä seikkoja, jotta omainen voi jättää hoidettavan sijaishoitopaikkaan luottavaisin mielin.

Omaishoitotehtäviin liittyvä valmennus ja koulutus tukevat osaltaan myös työssäjaksamista. Kotona tehtävä hoitotyö voi olla kuormittavaa sekä henkisesti että fyysisesti, mitä voidaan helpottaa ammatillisella osaamisella, kuten oikeilla työasennoilla.

15.19 Hannakaisa Heikkinen kesk: Arvoisa rouva puhemies! Tässä keskustelussa, debattissa, on jo tuotu valtavan paljon esiin niitä asioita, joiden takia tämä omaishoitolain uudistus on todella tärkeä asia. Meillä jokaisella on oma työhistoria, ja sitä kautta erilaiset asiat täällä eduskuntakäsittelyssä ovat meille merkityksellisiä. Itse olen ennen kansanedustajuutta toiminut sairaanhoitajana, erityisesti dementoivien sairauksien asiantuntijana ja vanhainkodin osastonhoitajana osastolla, jolla oli myös näitä vuorohoitopaikkoja sitä varten, että omaishoitajat saivat vapaittensa ajaksi omaisen sinne hoitoon tuoda. Siksi tämän lain käsittely ja myös kohta käsiteltävänä olevan perhehoitolain käsittely ovat olleet itselleni todella tärkeitä asioita tässä viime viikkojen ja kuukausien aikana. Ja haluan korostaa, että nämä panostukset omais- ja perhehoitoon ja kaiken kaikkiaan tämä kärkihanke, joka meillä toteutetaan tämän meidän hallituksen toimesta, antavat isot panokset omais- ja perhehoidon kehittämiseen — tämän vuoden toisessa lisätalousarvioesityksessä 49,3 miljoonaa euroa, ja vuosittainen lisärahoitus vuodesta 18 alkaen on yhteensä 95 miljoonaa euroa, ensi vuonna 90 miljoonaa euroa. Olen todella onnellinen näistä panostuksista.

Tässä yhteydessä haluaisin korostaa sitä, että työskennellessäni omaishoitajien ja omaishoidettavien kanssa on ollut joitakin asioita, jotka ovat olleet merkityksellisiä, korostuneet kerta toisensa jälkeen niissä asiakastilanteissa: millä omaishoitaja joko jaksaa tai sitten ei jaksaa. Ja juuri niihin asioihin olemme pystyneet panostamaan tässä lakiesityksessä ja ne nostamaan esille myös tässä meidän valiokunnan mietinnössä. On valtavan tärkeää, että nämä hyvinvointi- ja terveystarkastukset toteutetaan omaishoitajille. Omaishoitaja voi helposti esimerkiksi dementoivaa sairautta sairastavan omaisen hoitotilanteesta aivan huomaamattaan itse uupua siinä rinnalla ja aivan samalla tavoin ihan missä tahansa muussakin omaishoitotilanteessa, hoidettaessa lasta tai kehitysvammaista omaista, niin että on tärkeää, että on taho, joka tarkistaa sen tilanteen ja pystyy puuttumaan ajoissa esimerkiksi väsymiseen tai niihin muihin sairauksiin, mitä omaishoitajalla voi olla. Ja samoin tämä valmennus ja koulutus: Omaishoitajalle pitää tarjota jo ennen omaishoitotilannetta — siinä vaiheessa, kun omaishoitaja miettii, onko minusta tähän, jaksanko minä, mistä minä saan apua — tätä valmennusta ja koulutusta, siis myös sitten jo ennen tätä varsinaista omaishoitopäätöstä. Sen on oltava tarjolla ihmisille, omaishoitajille, jotka kokevat, että se on tarpeen.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

Arvoisa puhemies! Meillä Suomessa on tällä hetkellä noin 350 000 omaishoitotapausta. Näistä 60 000 on sitovia ja vaativia, ja meillä on noin 43 000 omaishoitosopimusta. Näillä lakimuutoksilla pystytään kattamaan sitä avuntarvetta, mitä on myös niillä omaishoitajilla, jotka eivät ole tämän omaishoitosopimuksen piirissä. Tämä ulottuvuus on valtavan tärkeä asia, se, että me pystymme niille muillekin, joilla ei ole sitä oman kunnan kanssa tehtyä omaishoitosopimusta, tuomaan tukea ja jaksamista siihen tilanteeseen.

Arvoisa puhemies! Ehkä lopuksi vielä kaksi asiaa haluan mainita: sen, mitä täällä on jo tullut esille, eli sen, että pitkäaikaishoidon tarve ei koskaan katoa — toimintakyky heikenee monissa sairauksissa väijäämättä jossakin vaiheessa, ja sen takia meillä pitää olla mahdollisuus laadukkaaseen pitkäaikaishoivaan sen jälkeen, kun omaishoito ei enää käy — ja toisena asiana terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen kuntien tehtävänä sote-uudistuksen jälkeen. Tämä on yksi keskeinen asia, missä kunnilla on tekemistä, että pystytään kaikkia ikäihmisiä tukemaan terveyden ja toimintakyvyn ylläpitämisessä, olipa kyseessä omaishoitaja, omaishoidettava tai ihan muuten vain ikäihminen. — Kiitos.

15.24 Ilmari Nurminen sd: Arvoisa puhemies! Tämä hallituksen esitys on kannatettava ja nimenomaan näitten palveluiden näkökulmasta hyvä. Vapaita pitää parantaa ja niiden joustavuutta.

Mutta kuten täälläkin on tuotu esille, se ongelma on tällä hetkellä se, että todellisuudessa iso osa niistä vapaista jää käyttämättä. Katsoin tuon THL:n tutkimuksen, jossa oli käsitelty näitä syitä. Yksi oli haluttomuus jättää hoidettava toisen hoitoon tai sitten hoidettavan kieltäytyminen tai sopivan sijaishoidon puute. Nämä ovat kuitenkin asioita, joihin meidän pitää paneutua kunnissa, ja tähän haasteeseen tämä laki ei kuitenkaan itsessään vastaa tai puutu.

Toisaalta tästä kuntoutuksesta nostaisin esille sen tosiasian, että sitä on ensinnäkin vaikea saada, jos on vanha omaishoitaja. Usein heidän kohdallaan näitä hakemuksia hylätään, koska hoitaja on jo liian vanha ja raihnas, mutta silti hoitaa edelleen. Tilanne näiden suhteen on myös epäselvä, ja siihen pitää puuttua.

Tietysti tämä tuo parannusta myös näiden omaishoitajien kohdalla, jotka hoitavat ilman sopimusta. Mutta kuitenkin nämä kriteerit olisivat voineet olla ehkä vielä voimakkaammat näistä vapaapäivistä juuri näiden tilanteiden kohdalla, vaikkakin laki tuo heille parannusta.

Sitten täällä on käytykin jo keskustelua paljon näistä lapsivaikutusten arvioista, jotka ovat äärettömän tärkeitä, varsinkin tällaisten lakiesitysten kohdalla, jotka vaikuttavat hyvinkin voimakkaasti lapsiin. Kuitenkin korostaisin vielä sitä tämän hetken omaishoidon tilannetta, että näiden palveluiden parantaminen on äärettömän tärkeää. Mutta kuten viime kaudella on lähdetty valmistelemaan tätä Kansallisen omaishoidon kehittämisohjelman mukaista kokonaisuudistusta, niin se on edelleen pidettävä kunnianhimoisena tavoitteena, sekä hallituksen että oppositiopuolueiden yhteisenä, että se olisi subjektiivinen oikeus ja pohdittaisiin ne kriteerit ja palkkiot ja saataisiin siihen selvyys. Tietenkin tämä tuleva sote-uudistus varmasti tuo siihen jonkinlaista helpotusta, ainakin alueiden väliseen harmonisointiin.

Minä olen toiminut pitkään Pirkanmaalla Omaishoitajien hallituksessa ja tukihenkilönä ja nähnyt sen, kuinka jo pelkästään meidänkin maakunnassa on hyvinkin erilaisia kriteereitä liittyen eri kuntiin. Tietyissä kunnissa omaishoitajat odottavat budjetista vapautuvia varoja ja saattavat vain unelmoida näistä vapaapäivien joustavista toiminnoista. Edelleen haluan korostaa sitä fokusta, mihin vielä tulevaisuudessa pitää panostaa.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

Sitten haluaisin vielä nostaa muutamia lisähuomioita tulevaisuuteen ja jatkovalmisteluun tätäkin silmällä pitäen. Täällä on puhuttu esimerkiksi näistä asiakasmaksuista, jotka ovat hyvin tärkeitä. Omaishoitajan, joka aloittaa omaishoidon työn jo työikäisenä, eläkekertymä on huomattavasti pienempi. Tämä on myös johtanut näiden osalta siihen, että pienituloisuus on hyvin yleistä omaishoitajien keskuudessa, ja tämä on hyvin voimakkaasti pidettävä mielessä myös pohdittaessa näitä asiakasmaksuja. Toinen tärkeä huomio on se, että jos me katsomme tulevaisuudessa potentiaalisten omaishoitajien määrää eli 65—75-vuotiaita, niin heidän suhteellinen osuutensa koko ajan pienenee. Eli tärkeä huomio on se, että kuka voi olla jatkossa yhä vanhemmaksi elävän ihmisen omaishoitaja. Tämä on myös semmoinen tärkeä kysymys.

Arvoisa puhemies! Toivottavasti nämä panostukset näkyvät kunnissa voimakkaasti, ja vaikkakaan näitä ei ole suoranaisesti korvamerkitty, niin tahto tässä on erittäin hyvä. Kiinnittäisin huomiota siihen, että tämäkin panostus maksaa itsensä takaisin. Se kertoo siitä, että isompiakin panostuksia me voisimme tehdä, jos me puhuisimme pelkästään rahallisista kustannuksista. Mutta ennen kaikkea tämä on inhimillisesti erittäin tärkeää ja omaishoito erittäin arvokasta työtä.

15.29 Annika Saarikko kesk: Arvoisa puhemies! Tässä ansiokkaassa keskustelussa on paljon oleellisia näkökulmia nostettu jo esiin. Ehkä vähemmälle huomiolle on jäänyt tästä hallituksen omaishoitajien aseman parannuskokonaisuudesta tuo omaishoitajuuteen valmentaminen ja siihen kouluttautuminen. Pidän tätä ikään kuin uutena avauksena hallituksen esityksessä, tärkeänä osa-alueena omaishoidon kehittämisessä. On paljon ihmisiä, jotka pohtivat vaikkapa oman läheisen ikääntyessä tai puolison sairastuessa, olisiko minusta omaishoitajaksi, miten minua tuettaisiin, jos sellaiseksi ryhtyisin. Sen takia tämä suomalaisen kansalaisjärjestökentän kehittämä valmennusmalli on tosi tärkeä osa tätä esitystä, ja kuntien on syytä ottaa se käyttöön, kun se nyt sitten täysimääräisesti on päätetty laittaa alkavaksi 2018 tämän esityksen valiokuntakäsittelyn jälkeen. Pidän tätä aivan yhtä tärkeänä lisänä kuin noita terveystarkastuksia tai — kuten täällä on korostettu — hyvinvointitarkastuksia, omaishoitajien jaksamisen kokonaisnäkökulman huomioimisessa.

Tämä koko paketti omaishoitoon liittyviä parannuksia pohjautuu siis kansallisen omaishoidon kehittämisraporttiin viime vaalikaudelta, ja ottaen huomioon talouden tiukan tilanteen olen varsin hyvilläni siitä, että saatiin kuitenkin tähän hallituksen esitykseen kootua yhteen monia yksittäisiä parannuksia, jotka toivottavasti toimivat myös sitten kannustimena ryhtyä omaishoitajaksi. On ihan selvää, että jatkossakaan kaikista ei ole omaishoitajiksi, kaikilla ei ole omaisia, jotka voisivat hoitaa, mutta yhteiskunnallisesti annamme myös vahvan symbolisen viestin tämän toiminnan arvostamisesta vaikkapa tuon vapaapäiväjärjestelmän, terveystarkastusten, valmennuksen ja koulutuksen kautta, ja ne ovat minusta sellaisia viestejä, joita eduskunnan on näinä aikoina syytä lähettää myös, kun puhumme sanoja lähimmäisen vastuusta. Omaishoito on sitä parhaimmillaan konkreettisessa muodossa.

15.31 Aila Paloniemi kesk: Arvoisa rouva puhemies! Tällä hetkellä noin 4,5 prosenttia yli 75-vuotiaista on omaishoidon piirissä. Tuo osuus on viime vuosina pysytellyt samana, vaikka valtakunnallisena tavoitteena on ollut osuuden nostaminen, puhutaan jopa 6—7 prosentista. Tämän puheena olevan uudistuksen keskiössä on omaishoitajien vapaajärjes-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

telmän kehittäminen. Vapaista on täällä puhuttu paljon ja ansiokkaasti. Tällä hetkellä arviolta noin 15 prosenttia omaishoitajista ei ole lakisääteisen vapaaoroikeuden piirissä.

Uudistuksen myötä kaikilla omaishoitajilla olisi oikeus vähintään kahteen vapaavuorokauteen kuukaudessa. Tämä parantaa esimerkiksi omaa lastaan hoitavien, työssä käyvien omaishoitajien asemaa, joilla ei välttämättä ole ollut lainkaan mahdollisuutta raskaasta hoitovastuusta irrottautumiseen. Niillä omaishoitajilla, joiden tekemä hoitotyö on ympärivuorokautisesti ja jatkuvasti sitovaa, oikeus kolmeen vapaavuorokauteen säilyy samoin edellytyksin kuin nykyäänkin.

Keskeisin ongelmakohta näissä omaishoitajien vapaissa on se, että arviolta lähes puolet omaishoitajista ei pysty hyödyntämään tai halua hyödyntää oikeuttaan vapaaseen. Syynä on ollut usein se, että kunnan tarjoamia sijaishoitovaihtoehtoja on pidetty varsin yksipuolisina ja tarjolla on ollut useammin laitoshoidoa tai hoitoa palvelusasumisyksiköissä ja esimerkiksi kotiin annettavaa sijaishoidtoa on ollut vain harvoille tarjolla. Mutta monet hoidettavat eivät halua lähteä kodin ulkopuoliseen sijaishoittoon. Esimerkiksi muistisairaille, kuten täällä on todettu, se on ollut vaikeaa. Eli tilanteen korjaaminen vaatii ennen kaikkea kuntien toimintatapojen kehittämistä. Tähän pyritään ensinnäkin kärkihankkeiden toimenpiteillä, joissa sijaishoidon monipuolistaminen on yksi ikäihmisten kärkihankkeen kulmakivistä. Lakimuutosten toimeenpanon yhteydessä keskeisessä asemassa on lyhytaikaisen perhehoidon käytön laajentaminen myös omaishoitajien vapaan aikaisen hoidon järjestämisessä. Toimeenpanon ohjauksessa kiinnitetään huomiota toimeksiantosuhteiseen sijaishoittoon, jossa sijaishoitaja voisi olla esimerkiksi hoidettavan läheinen, sukulainen tai tuttava, joka voisi tulla hoitajan vapaan ajaksi hoidettavan kotiin.

On hienoa, että tämän uudistuksen myötä myös omaishoitajien valmennus, koulutus sekä hyvinvointi- ja terveystarkastukset nostetaan lain tasolle. Omaishoitajien hyvinvointi- ja terveystarkastukset ovat tärkeitä erityisesti niille omaishoitajille, jotka eivät ole työterveyshuollon piirissä. Näin voidaan ennalta ehkäisevästi puuttua riskitekijöihin.

Arvoisa puhemies! Suomessa arvioidaan olevan tällä hetkellä noin 60 000 sellaista omaistaan tai läheistään hoitavaa henkilöä, jotka täyttäisivät omaishoidon tuesta annetun lain edellyttämät kriteerit omaishoitosopimuksen tekemiselle. Heistä noin 43 000 on tuon sopimuksen tehnyt. Osa on ilman sopimusta omasta tahdostaan, osa siksi, että kuntien kriteerit sopimuksen tekemiselle ovat tiukat ja määrärahat joudutaan kohdentamaan vaativampiin tilanteisiin. Kunnat voivat tukea ilman omaishoitosopimusta omaistaan tai läheistään hoitavia henkilöitä sosiaalihuoltolain mukaisilla palveluilla. Nyt sosiaalihuoltolakia ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että kunta voisi järjestää päivittäin sitovaa hoitoa ja huolenpitoa omaiselleen tai läheiselleen antavan henkilön vapaan aikaisen sijaishoidon. Kunnan käytettävissä olisivat vastaavat keinot vapaan aikaisen sijaishoidon järjestämiseen kuin omaishoidon tuessakin, ja vapaan aikaisista palveluista perittäisiin hoidettavalta asiakasmaksu vastaavin perustein kuin omaishoidon tuessa.

Pidän tätä lakiesitystä ja seuraavaksi keskustelussa olevaa perhehoitolakiesitystä aivan erinomaisina. Nyt tämä hallitus kerta kaikkiaan panostaa omaishoitajien ja perhehoitajien jaksamiseen.

15.36 Anne Louhelainen ps: Arvoisa puhemies! Tätä lakiesitystä on odotettu. Omaishoitajien asemaa on pyritty parantamaan useamman vaalikauden ajan. Nyt omaishoitajien aseman parantaminen on yksi hallituksen kärkihankkeista. Tarkoitus on lisätä oikeutta vapaasiin, koulutukseen ja valmennukseen. Niin ikään hyvinvointiin ja terveydenhuoltoon kiin-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

nitetään huomiota. Sosiaalihuoltoon tehtävillä muutoksilla säädettäisiin omaistaan tai läheistään hoitavan henkilön vapaista sekä kunnan velvollisuudesta vapaan aikaisen sijaishoidon tarkoituksenmukaisesta järjestämisestä. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulain muutoksella puolestaan omaistaan tai läheistään hoitavan henkilön vapaan ajaksi järjestettävistä palveluista perittäisiin asiakasmaksu samoin perustein kuin omaishoitajan vapaan aikaisissa palveluissa.

Edellä mainitut asiat eivät kuitenkaan tapahdu itsestään, ja niiden toteuttamiseen tarvitaan vielä paljon työtä ja paljon rahaa. Siksi onkin tärkeää, että kunnille annetaan taloudelliset resurssit päästä näihin erinomaisiin tavoitteisiin. Hallitus antaa kuntien valtionosuuksien muodossa lisärahaa kunnille. Omais- ja perhehoidon kehittämiseen on varattu lisärahoitusta noin 50 miljoonaa euroa tämän vuoden toisessa lisätalousarvioesityksessä. Ensi vuonna lisärahoitusta kuntiin saadaan 90 miljoonaa ja vuodesta 18 alkaen yhteensä 95 miljoonaa euroa.

Arvoisa rouva puhemies! Omaishoitotilanne voi tulla eteen pyytämättä ja yllättäen. Voi syntyä sairas tai vammaisen lapsi, tai läheinen voi saada sairauskohtauksen tai joutua onnettomuuteen, jonka jälkeen ei ole paluuta entiseen elämäntapaan. Usein tilanne vaatisi nopeaa reagointia asioiden eteenpäinviemiseksi. Omainen voi olla šokin kaltaisessa tilanteessa, ja silloin tiedon on oltava lähellä ja helposti saatavissa. Valitettavan usein tilanne on kuntien puolesta ollut se, ettei saatavilla ole kattavaa tietoa ja asiantuntemusta, ainakaan yhden luukun periaatteella, vertaistuesta nyt puhumattakaan.

On tärkeää, että lakiin kirjataan hoitotehtävää tukevana palveluna säännös kunnan velvollisuudesta tarvittaessa järjestää omaishoitajille valmennusta ja koulutusta, jonka tarkoituksena on tukea hoitajan työssä kehittymistä ja osaamista. Valiokunta totesikin ansiokkaasti mietinnössään, että valmennus ei kuitenkaan saa olla edellytys omaishoitajana toimimiselle. Jokainen omaishoitosuhte on yksilöllinen ja ainutlaatuinen. Jokainen omaishoitosuhte koostuu myös erilaisista ajanjaksoista: on aika ennen omaishoitoa, varsinainen omaishoitoaika ja aika omaishoidon jälkeen. Tukea ja neuvoja saattaa tarvita kaikissa eri vaiheissa. Myös tähän valiokunta kiinnitti huomiota mietinnössään. Valiokunta kiinnitti aiheellisesti huomiota myös siihen, että kunnan pitäisi järjestää asianmukainen sijaishoito valmennuksen ajaksi.

Nykyisin omaishoitajien valmennusta on järjestetty pääosin kolmannen sektorin eli järjestöjen tuottamana ja vapaaehtoisvoimin. Omaishoitajat ja läheiset -liitto ry on kehittänyt valmennusohjelmaa, jota liiton alaiset järjestöt ja yhdistykset kattavasti ympäri Suomen ovat toteuttaneet. Toiminta on rahoitettu pääosin Raha-automaattiyhdistyksen tuella. Kannan itse erittäin suurta huolta siitä, miten ja kenen toimesta valmennus jatkossa toteutetaan. Myytäviin palveluihin ei RAY:n eli Raha-automaattiyhdistyksen avustusta voi käyttää. Tämän huolen olen useampaan otteeseen tuonut myös ministeri Mäntylän tietoon. Ensi vuoden alusta nimittäin RAY, Fintoto ja Veikkaus siirtyvät sosiaali- ja terveysministeriön alle avustuskeskukseen, jonka tehtävistä säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Toivottavasti yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa löydetään mahdollisuus tukea yhdistyksiä ja niiden taloudellisia mahdollisuuksia toimia myös jatkossa. Sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaakin, että omaishoitajien valmennus siirtyy kuntien järjestämisvelvollisuuden piiriin vasta vuoden 2018 alusta lukien. Tällöin kolmannen sektorin palveluntuottajilla on mahdollisuus sopeuttaa valmennustoimintaansa niin, että ne voisivat tuottaa palveluita hankintalain säännösten mukaisesti.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

Arvoisa puhemies! Kuten tiedämme, tämän tärkeän kärkihankkeen toteutumiseen kunnille varatut rahat eivät ole korvamerkittyjä. Kannamme kaikki huolta siitä, että tähän hankkeeseen tarkoitetut eurot myös siihen kunnissa käytetään. Kaikilla kuntapäättäjillä on suuri vastuu siitä, että seuraamme kunnissa rahavirtojen käyttöä. Tärkeää on myös varmistaa, millaisia palveluita omaishoitajille järjestetään, jotta kaikki nämä hyvät mahdollisuudet voidaan toteuttaa.

15.41 Sari Sarkomaa kok: Arvoisa puhemies! Totean tässä, että todellakin omaishoidon on tarkoitus olla palvelurakenteessa yksi vaihtoehto, ja selvää on, että se ei jokaiselle ole se oikea. Esimerkiksi Helsingissä meillä puolet on yksin asuvien kotitalouksia, eikä puolella helsinkiläisistä ole sitä omaista välttämättä lähellä. Mutta on tärkeää, että omaishoitoa todellakin kehitetään. Se on valinnan mahdollisuus, ja on tärkeää, että omaishoitajia todellakin tuetaan.

Olin itse viime tammikuussa työssä Helsingissä kotihoidossa ja siellä haastattelin sairaanhoitajia. Tässä haluan sanoa sen, että heidän suurin huolensa omaishoitajista ja -hoidettavista oli se, että jos siellä voimat loppuvat ja tarvitaan sitten muutakin kuin sitä omassa kodissa asumista, niin sitä ei välttämättä esimerkiksi Helsingissä ole saatavilla. Kun täällä on paljon kuntapäättäjiä, niin toivon, että täältä lähtee myöskin viesti siitä, että joustavasti sitten päästään pois kotoa, ettei siitä omaishoidosta tule pakkohoitoa. Eli tämä on vakava haaste.

Mutta haluan sanoa, kun oppositiosta todettiin, että tämä lakiesitys ei tuo vastausta siihen, että niitä vapaita pidettäisiin, että tämä on päinvastoin, täällä on kolme pointtia, ja haluan ne tässä tuoda esiin: Kyllä tämä valmennus ja koulutus on juuri se, missä koulutetaan omaishoitajaa tunnistamaan omat voimavarat ja ottamaan palveluita vastaan. Se on tärkeää, ja on tärkeää, että siinä on järjestöt mukana. Toinen on se, että lakiin on kirjoitettu nyt se, että sitä sijaishoitoa pitää järjestää, ja mietinnössä on erityisesti kirjaukset sen laadusta — tämä on toinen pointti. Ja kolmas on nämä hyvinvointi- ja terveystarkastukset. Se on mahdollisuus siihen, kun omaishoitaja kohtaa sote-asiantuntijan, että voidaan kannustaa ja tukea myöskin siihen, että näitä palveluita otetaan vastaan. Eli tässä on kolme tärkeää kohtaa, joilla todellakin voidaan vaikuttaa siihen, että omaishoitajat myöskin ottaisivat vastaan palveluita ja käyttäisivät näitä tärkeitä vapaapäiviä.

Tämä on erinomainen lakiesitys, eli täysi tuki kokoomuksen eduskuntaryhmästä tälle hallituksen esitykselle. On tärkeä arvovalinta tukea (Puhemies koputtaa) omaishoitajia.

15.43 Arja Juvonen ps: Arvoisa rouva puhemies! Hyvää keskustelua on täällä käyty. Haluan vielä itse omassa puheenvuorossani nostaa esiin nämä työssä käyvät omaishoitajat ja heidän tilanteensa, varsinkin ne äkkitilanteet, kun ykskaks huomaa, että omaishoitajalle olisikin tarvetta, on se sitten lyhytaikaista tai pitempiaikaista hoivaa, ja se, millä tavalla työnantaja tällaiseen toiveeseen suhtautuu. Meillähän on työsopimuslaki, jossa on säännös, että työnantajan on pyrittävä järjestämään työt niin, että työntekijä voi jäädä määräajaksi hoitamaan perheenjäsentä tai muuta hänelle läheistä henkilöä, ja silloin sovitaan työaika ja työasiat siellä keskenään. Tämä säännös on sellainen, mitä käytetään, mutta on toki myönnettävä se, että se ei välttämättä toteudu aina niin riittävän tehokkaasti ja sen olemassaoloa ei tiedosteta eikä sillä tavalla osata asiaa viedä eteenpäin.

Nostan tässä esille muun muassa tällaiset lyhyetkin hetket, kun omaishoitajaa tarvitaan. Esimerkiksi saattohoitoaika on yksi sellainen, tai sairaalassaoloaika. On hyvin tärkeää, että

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

asioista puhutaan ja myös tiedotetaan eteenpäin, että työntekijät tietävät, että heillä on mahdollisuus jäädä hoitamaan sitä läheistään ja omaistaan.

On todella niin, että olen pari kertaa kohdannut erään työssä käyvän omaishoitajan, jolla on nuori lapsi kodissaan. Hän on kertonut sitä, kuinka väsyttävää ja kuinka vaativaa ja haasteellista se elämä voikaan olla niinä hetkinä, kun tuntuu, että ei enää jaksakaan mutta töissä on käytävä ja sitten ympärivuorokauden, varsinkin yöaikaan, on sitä hoitotyötä kotona tehtävä. Kyllä se on haasteellista ja varmasti myös raskasta.

Tämä lakiesitys on yksi askel sitä kohti, että me tuemme ja näytämme sen, että omaishoitajat ovat (Puhemies koputtaa) äärettömän arvokkaita.

15.45 Annika Saarikko kesk: Arvoisa puhemies! Vielä liittyen tähän omaishoidon tulevaisuuteen: Nyt käsittelyssä on hallituksen esitys, joka on täynnä monia pieniä parannuksia, mutta aivan oikein täälläkin keskustelussa on nostettu esiin omaishoitajien välinen yhdenvertaisuus. Pidän sitä edelleen tärkeänä, tavoiteltavana asiana, käytännössä siis omaishoidon tuen Kela-siirtoa, joka takaisi tuen maksatuksen yhdenvertaisuuden kaikille omaishoitajille. Mutta kiinnitän huomiota myös siihen, että nyt kun omaishoito jatkossa on palvelu, joka kuuluu maakunnan järjestettäväksi, niin tulemme jo joka tapauksessa kokemaan käytäntöjen yhtenäistämisen reformin siltä osin, että nykyiset sadat kuntapohjaiset järjestäjät vaihtuvat 18 maakuntapohjaiseen järjestäjään ja sitä kautta käytännöt yhtenäistyvät. Kannustan kuntia vahvasti siihen, että ne oman maakunnan parhaat käytännöt esimerkiksi omaishoitajien tukemisesta ja vertaisuudesta otettaisiin käyttöön koko maakunnan alueella.

Lisäksi haluan tukea täällä keskustelussa muistaakseni edustaja Räsänen esiin nostamaa arviota asiakasmaksuista. On aivan totta, että on kohtuutonta, että asiakasmaksu kuuluu maksettavaksi, vaikka se pieninkin, silloin, jos käyttää omaa lakisääteistä vapaapäiväänsä. Toivon, että jatkokehittämisessä pystyisimme jättämään nuo asiakasmaksut pois ja siten tekemään yhä matalammaksi kynnystä hyödyntää tätä vapaapäiväoikeutta, sen lisäksi, että täällä esiin nostettu sijaishoito toteutuisi paremmin. Jos pitäisi sanoa omaishoidosta kaksi isoa kehittämiskohdetta, joita varmasti tullaan katsomaan tästä eteenpäin tarkasti, niin ensimmäinen on tämä omaishoitajien välinen yhdenvertaisuus ja sitä kautta tapahtuva tasa-arvo omaishoitajien välillä ja toinen on tämä työikäisten omaishoitajien asema, koska siihen keinot ovat vähän toisenlaiset kuin niiden ihmisten osalta, jotka vaikkapa eläkeiässä ryhtyvät omaa läheistään päätoimisesti hoitamaan. Siihen pieni parannus on nyt jo tämän lain sisältämä vähäisen omaishoitajuuden tunnistaminen ja sen tukeminen myös julkisen sektorin toimesta, ikään kuin askel siihen suuntaan, että omaistaan (Puhemies koputtaa) voi hoitaa vähän ja sekin on jo merkittävää.

15.47 Hannakaisa Heikkinen kesk: Arvoisa rouva puhemies! Täällä keskustelussa on jo tullut ansiokkaasti esille se, että valiokunnassa ja eduskunnassa tiedostamme, että omaishoitajuutta ja omaishoitotilanteita on hyvin erilaisia — eri-ikäisiä, erilaisia hoidettavia — mutta haluaisin vielä nostaa yhden asian, jonka kyllä myös nostimme tähän mietintöön: Kun pidämme tärkeänä sitä, että kaikki päätöksenteko ja lakien kehittäminen paremmaksi pohjautuu voimassa olevaan tietoon, niin yksi asia, mistä me myös tarvitsemme lisää tietoa, on etäomaishoitajuus. Meillä on varmasti tuhansia, tuhansia tilanteita Suomessa, joissa usein työikäiset omaiset tai sisarukset, jotka ovat eri paikkakunnilla, kantavat suurta huolta omaisensa pärjäämisestä toisella paikkakunnalla ja yrittävät sieltä kaukaa tehdä

Pöytäkirjan asiakohta PTK 69/2016 vp

omaishoitajuutta niillä resursseilla, mitä heillä on. Jatkossa meidän on huomioitava tämä etäomaishoitajuus yhä paremmin ja mietittävä, kun me näitä rakenteita uudistamme sote-uudistuksenkin myötä, kuinka me parannamme tiedonkulkua ja kuinka me kehitämme muun muassa näitä tietojen salassapitosäännöksiä sillä tavoin, että ne eivät ainakaan estä omaisia huolehtimasta läheisestään, joka asuu kaukana.

15.49 Anne Louhelainen ps: Arvoisa puhemies! Edustaja Juvonen nosti ansiokkaasti esiin työssä käyvät omaishoitajat. Usein voi käydä niin, että työssä käyvä omaishoitaja ei edes uskalla työpaikallaan kertoa olevansa omaishoitaja, jotta hänen työpaikalla tekemäänsä työpanosta ei nostettaisi ikään kuin tikunnokkaan ja erityisen tarkastelun kohteeksi. On muistettava, että jos vanhempi jää hoitamaan alle 10-vuotiasta äkillisesti sairastunutta lastaan, sitä pidetään ihan yleisesti hyväksyttävänä ja työpaikka sen muuten hyväksyy eikä kyseenalaisteta sitä oikeutta. Tätä tilapäistä hoitovapaata pitäisi työpaikoilla suoda ja soveltaa myös näille työssä käyville omaishoitajille laajemmin ja sitä kautta taata heille mahdollisuus ja hyväksyntä tehdä näitä molempia tärkeitä töitä.

Toinen varapuhemies Paula Risikko: Yleiskeskus... Jaha, siellä listalla on vielä edustaja Juvonen.

15.50 Arja Juvonen ps: Arvoisa puhemies! Tuossa viime tippaan vielä painoin nappia, kun edustaja Louhelainen esitti näin hyvän puheenvuoron, jossa esitti, että lyhyessäkään hoivan tarpeessa tulisi työnantajan tätä vapaata antaa. Työsopimuslakihan on velvoittava, eli kyllähän sen lain mukaan pitäisi mennä. Tosin lakiteksti on aina hankalaa tulkittavaa. Kun sanotaan, että "on pyrittävä", niin voidaan tulkita niin, että no, kokeillaan nyt sitten, onnistuuko vai ei ja pitääkö käyttää kenties omia vapaapäiviä vai millä tavalla sitä vapaata on mahdollista saada. Mutta kyllä se niin on, että kun se on lakiin silloin 2011 kirjattu, niin sitä lakia tulisi noudattaa ja tulee noudattaa.

Todellakin meillä hoitomuodot siirtyvät entistä enemmän kotiin, ja nostan vielä edelleen nämä saattohoitotilanteet. Ruotsissa on sellainen malli, että siellä pystyy lyhyeksi aikaa saamaan vapaata, ja muun muassa saattohoitotilanteessa sitä on käytetty.

Nämä ovat hyvin tärkeitä teemoja, ja kaikki me varmaan ennemmin tai myöhemmin joudumme myös itse pohtimaan näitä asioita, kun omat läheisemme ikääntyvät, millä tavalla hoidetaan, ja myös etäomaishoitajana toimiminen on varmasti monelle siinä vaiheessa hyvinkin arkea.

Yleiskeskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi hallituksen esitykseen HE 85/2016 vp sisältyvien 1.—4. lakiehdotuksen sisällön mietinnön mukaisena. Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely päättyi.